

**VERKENNING VRIJE RUIMTE:
INVENTARISATIE EN EVALUATIE**

Colofon

Verkenning Vrije Ruimte: Inventarisatie en Evaluatie

Deze publicatie is opgesteld door de directie Ruimte en Duurzaamheid van de gemeente Amsterdam.

Met veel dank aan alle collega's en partners in de stad die input hebben gegeven en bijdragen hebben geleverd aan deze publicatie, in het bijzonder onze voormalige stagiaires Emmie den Hartog en Evaline Vink.

Meer informatie?

www.amsterdam.nl/vrijeruimte
vrijeruimte@amsterdam.nl

Omslagfoto: Lydia Roelofsen

Inhoudsopgave

Inleiding	5
-----------	---

1

Inventarisatie	6
Introductie	7
1.1 Cultuur	8
1.2 Groen	11
1.3 Buurt	13
1.4 Ademruimte	15
Conclusies	18

2

Evaluatie	20
Introductie	21
2.1 Ru Paré	22
2.2 Nieuw en Meer	25
2.3 X-Helling NDSM	29
2.4 Westside Sloterveer	32
2.5 Broedplaats LELY	35
2.6 NoordOogst	38
2.7 Bajesdorp	41
2.8 De Vliegtuin	44
2.9 Heesterveld Creative Community	47
Overzicht praktijkvoorbeelden	51
Conclusies	52

3

Gesprek met de stad	56
Introductie	57
3.1 Maaksessie Vrije Ruimte	58
HOE KUNNEN WE....?	60
3.2 Bijeenkomsten	62
3.3 Gesprekken met en visie van de Amsterdamse Vrijruimtemakers	66
Conclusies	68

4

Onderzoek	70
Introductie	71
4.1 Hogeschool van Amsterdam: "Regel die vrije ruimte! Lessen uit Gent, Londen en Berlijn."	72
4.2 Space of Urgency: "Quick scan van de behoefte en belemmeringen van de gebruikers van de 'vrije ruimte'"	75
4.3 TAAK: "Wat als we over vrije ruimte spreken?"	78
Conclusies	80

5

Expertteam Vrije Ruimte	82
Introductie	83
5.1 Advies: "Amsterdam als een landschap van Vrije Ruimtes"	84

6

Conclusies	90
------------	----

Bijlagen

Bijlage A - Toelichting bij de inventarisatie en evaluatie	95
Evaluatie	96

Inleiding

Op 2 juli 2019 heeft het college van burgemeester en wethouders ingestemd met de Bestuursopdracht Vrije Ruimte. In de context van een verdichtende stad waarin ruimte steeds schaarser wordt, zien we dat ook de Vrije Ruimte in Amsterdam steeds meer onder druk komt te staan. Daarom wil het college van burgemeester en wethouders met de Bestuursopdracht Vrije Ruimte de bestaande (en bedreigde) Vrije Ruimte beschermen, en nieuwe (bebouwde en onbebouwde) Vrije Ruimte beschikbaar te stellen voor Amsterdammers. Hoe we dat de komende periode willen gaan doen, is uitgewerkt in het koersdocument Expeditie Vrije Ruimte 2020-2021.

Onder Vrije Ruimte verstaan we een breed palet aan niet-commerciële plekken waar mensen elkaar ontmoeten, waar ze kunnen experimenteren, reflecteren en zich inzetten voor maatschappelijke doelen. De variëteit van zulke plekken in Amsterdam is groot: het kan gaan om kleinschalige evenementen op het gebied van kunst en (nacht)cultuur, om stadslandbouwinitiatieven, vrijplaatsen of om nog iets heel anders. Ze hebben met elkaar gemeenschappelijk dat ze 'van onderop' zijn ontstaan en collectief zijn vormgegeven, door maatschappelijke organisaties en burgers. Deze Vrije Ruimte is een essentieel onderdeel van de stedelijke leefomgeving: het maakt Amsterdam op allerlei manieren vitaler, kleurrijker en socialer.

Sinds de zomer van 2019 hebben we vanuit verschillende invalshoeken input opgehaald en zijn we in gesprek gegaan met gebruikers, bewoners, experts en andere belanghebbenden. Dit heeft een schat van informatie opgeleverd, waarmee we inzicht hebben gekregen krijgen in de huidige situatie rondom Vrije Ruimte en de behoeften, knelpunten en aandachtspunten. Deze resultaten zijn gebruikt om de Expeditie Vrije Ruimte 2020-2021 vorm te geven. In de rapportage die voor u ligt zijn de belangrijkste resultaten van deze verkenning weergegeven.

Hoofdstuk 1 (Inventarisatie) geeft een overzicht van de bestaande initiatieven in en rondom Amsterdam. Hierbij hebben we gekeken naar Vrije Ruimte in brede zin, met daarbij broed- en vrijplaatsen, groen-initiatieven en locaties voor buurtinitiatieven. Op speciaal verzoek van de wethouders is ook een overzicht gemaakt van plekken voor reflectie en ontmoeting in de openbare ruimte. In hoofdstuk 2 (Evaluatie) zoomen we in op een aantal bestaande initiatieven. Deze zijn geëvalueerd en geanalyseerd op knelpunten en succesfactoren. Hoofdstuk 3 (Gesprek met de stad) weergeeft de belangrijkste resultaten van de vele gesprekken die we hebben gevoerd met een brede groep van betrokkenen. Deels middels individuele contacten, en deels via bijeenkomsten. In hoofdstuk 4 (Onderzoek) staan de samenvattingen en belangrijkste conclusies van de drie onderzoeken die we hebben laten uitvoeren door de Hogeschool van Amsterdam, door coöperatie TAAK en door het collectief Space of Urgency. In hoofdstuk 5 (Expertteam) is het advies van het Expertteam Vrije Ruimte aan de gemeente te vinden. Dit team heeft op verzoek van de betrokken wethouders geadviseerd over de uitwerking van de Bestuursopdracht Vrije Ruimte. Tot slot wordt in het laatste hoofdstuk 6 (Conclusie) samengevat wat de belangrijkste uitkomsten uit deze verschillende invalshoeken.

1

Inventarisatie

Introductie

Om inzicht te krijgen in de huidige situatie in Amsterdam, is een inventarisatie gemaakt van de bestaande plekken waar bewoners en maatschappelijke organisaties initiatieven hebben ontwikkeld of kunnen ontwikkelen. We hebben hiervoor heel breed gekeken naar allerlei ruimte: klein en groot, tijdelijk en permanent, bebouwde en onbebouwde ruimte, en plekken waar een breed palet aan activiteiten plaatsvinden. Deze plekken noemen we in wat volgt steeds Vrije Ruimte, hoewel we niet strikt gekeken hebben of iets volgens ons ook daadwerkelijk kwalificeert als Vrije Ruimte (zoals beschreven in de Expeditie Vrije Ruimte, pag.9). Informatie is verzameld via bestaande organisaties en organisatieonderdelen van de gemeente Amsterdam, door deskresearch en door veldonderzoek (zie voor een toelichting en gebruikte bronnen Bijlage A).

In de inventarisatie hebben we onderscheid gemaakt tussen verschillende categorieën van Vrije Ruimte in de bestaande stad, namelijk: cultureel, groen en buurt. Dit onderscheid helpt om de kenmerken en functies van Vrije Ruimte inzichtelijk te maken. In de praktijk lopen deze categorieën in elkaar over. In feite is juist de multifunctionaliteit een kenmerkende eigenschap van Vrije Ruimte (zoals vaker naar voren komt in dit hoofdstuk en komende hoofdstukken). Tot slot hebben we bijzondere aandacht geschonken aan een vierde categorie Vrije Ruimte, die het beste aangeduid kan worden als 'ademruimte' in de stad: plekken in de openbare ruimte waar 'niks' gebeurt, maar waar men elkaar kan ontmoeten en kan reflecteren. In dit hoofdstuk zijn de verschillende typen Vrije Ruimte weergegeven op de kaart en beschreven. Daarbij gaan we in op onder meer het gebruik en de aanwezige faciliteiten, organisatievorm en het bereik.

Tot slot moeten worden opgemerkt dat deze inventarisatie een momentopname is. Het geeft een overzicht van de situatie zoals deze was rond september 2019. Er komen constant nieuwe initiatieven bij en daarnaast verdwijnen er ook initiatieven – gewild én ongewild. Het functioneren van verschillende broed- en vrijplaatsen staat onder druk. Van verschillende broedplaatsen, die opgericht zijn gedurende de vastgoedcrisis, lopen contracten in de komende jaren af. Verder zijn er vele (nieuwe) initiatiefnemers die op zoek zijn naar ruimte. Voor zover deze bij de gemeente aankloppen, komen de aanvragen binnen op verschillende plekken (bij de stadsdelen, de Stadsloods of bij beleidsdirecties) waardoor het lastig is om hier een compleet en actueel overzicht van te verkrijgen.

1.1 Cultuur

Medio 2019 heeft Amsterdam in totaal in ieder geval 145 broedplaatsen, vrijplaatsen en overige culturele Vrije Ruimten. Er zijn 34 initiatieven aangesloten bij de Culturele Stelling van Amsterdam, en in hun overzicht hebben zij daarnaast 59 vergelijkbare initiatieven opgenomen¹. Aanvullend zijn bij Bureau Broedplaatsen nog eens 60 initiatieven bekend, die eveneens als broedplaats of vrijplaats beschouwd kunnen worden. De 145 initiatieven liggen verspreid over de stad: 27 initiatieven liggen in stadsdeel Centrum, 28 in stadsdeel West, 22 in stadsdeel Nieuw-West, 11 in stadsdeel Zuid, 26 in stadsdeel Oost, 19 in stadsdeel Noord, 6 in stadsdeel Zuidoost, en 1 in Westpoort. Daarnaast zijn er 5 locaties in de regio opgenomen in de inventarisatie.

Figuur 1 - Kaart Culturele Stelling van Amsterdam

Gebruik, grootte en faciliteiten

De broed- en vrijplaatsen in Amsterdam kennen een uiterst gevarieerd gebruik. Medio 2019 zijn er in de stad en in de regio 62 broedplaatsen welke subsidie hebben gekregen van de gemeente Amsterdam. Deze hebben een totaaloppervlak van ongeveer 143.000 vierkante meter. Voor (nieuwe) broedplaatsen geldt dat minimaal 40 procent van het vloeroppervlak gebruikt wordt voor ateliers voor CAWA-creatieven. In totaal huisvesten deze broedplaatsen ongeveer 1.200 ateliers en ruim 100 woonwerkateliers². De rest van de ruimte wordt gebruikt voor andere gebruiksfuncties zoals (creatieve) bedrijfsruimte, woningen, ondersteunende horeca en tentoonstellingsruimte³. De verschillende broedplaatsen hebben een eigen profiel en verschillen wat betreft omvang en doelgroepen. Bij veel Amsterdammers bekende broedplaatsen zijn het Volkskrantgebouw aan de Wibautstraat, De Ceuveld op de voormalige scheepswerf in Noord, en de LTS en ACTA in Nieuw-West.

¹ De Culturele Stelling van Amsterdam is in 2011 in het leven geroepen en omschrijft zichzelf als "een verdedigingslinie in en rond de stad waarin onafhankelijke creatieve initiatieven, zelfstandige woon-werkpanden en vrije culturele ruimten zich hebben verenigd." Zij hebben (onder andere) een digitale kaart gemaakt van Amsterdam met de verschillende culturele Vrije Ruimte. Zie: <https://culturelestelling.amsterdam/>

² Een CAWA-creatieve is iemand met een positieve uitkomst van de basis- of toptoets uitgevoerd door de Commissie voor Ateliers en (Woon)Werkpanden Amsterdam (CAWA). Zie: <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/overige/cawa>

³ Amsterdams atelier- en broedplaatsenbeleid 2019-2022, Gemeente Amsterdam, Bureau Broedplaatsen, mei 2019

In het overzicht van de Culturele Stelling is ook een groot aantal andere bestaande broed- en vrijplaatsen opgenomen. Grofweg zijn er een aantal verschillen met de gesubsidieerde broedplaatsen, namelijk:

- Combinaties met wonen en niet alleen gericht op kunst- en cultuur;
- De omvang van sommige vrijplaatsen is een stuk groter, zoals de Rijkshemelsvaart.
- Meer van onderop ontstaan en collectief georganiseerd;
- Ideologisch en in programmering meer gericht op maatschappelijk engagement.

Deze verschillen zijn echter niet absoluut. Zo zijn er diverse vrijplaatsen die in de loop der tijd een gesubsidieerde broedplaats zijn geworden, waaronder Plantage Dok. Ook zijn er in gesubsidieerde broedplaatsen soms combinaties van werken en wonen, en hebben enkelen ook een groot maatschappelijk engagement (o.a. WOW, A-Lab, Tugela).

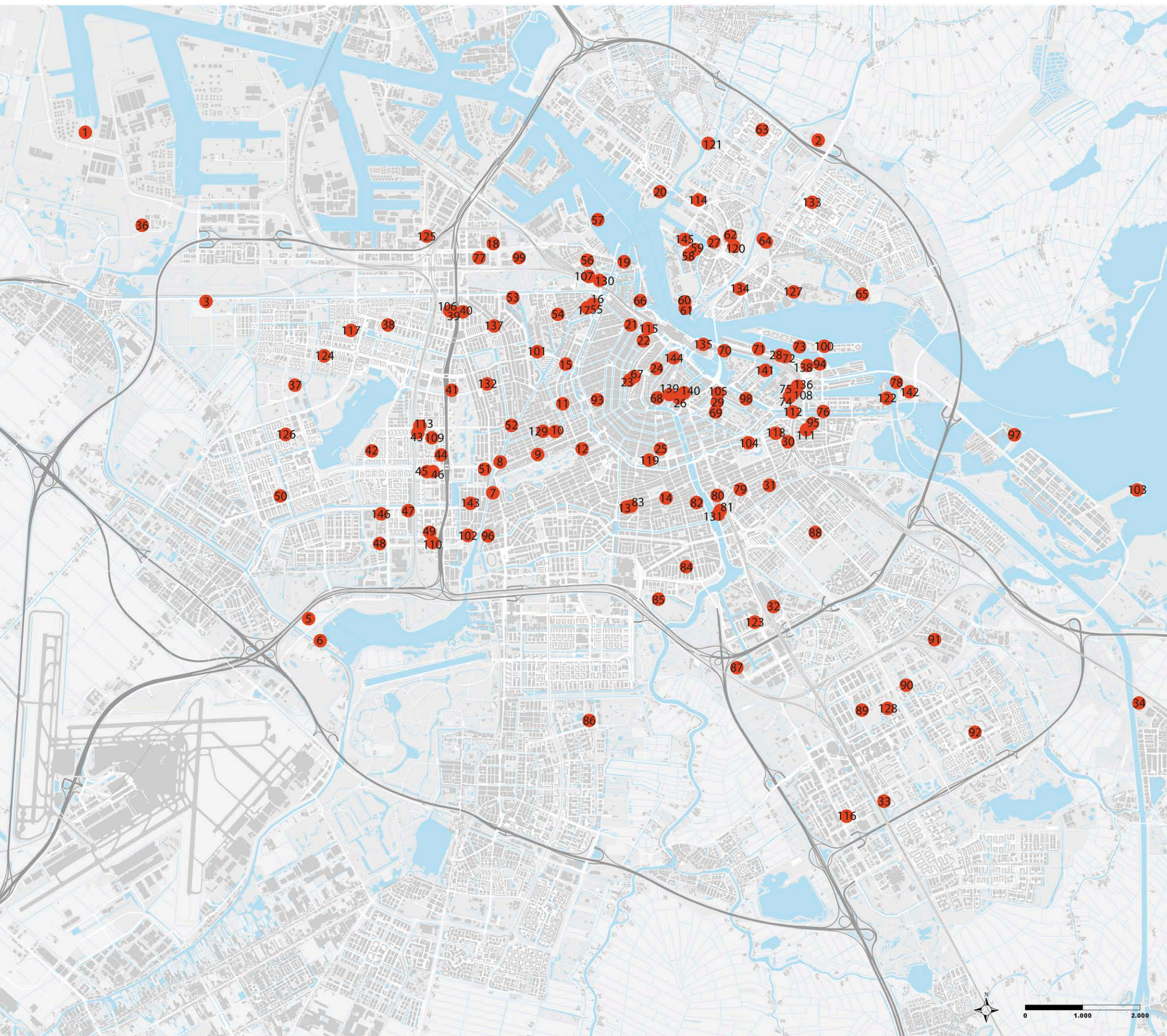
Organisatievorm en contracten

Voor vrijplaatsen geldt dat het zelfbeheer verschillende vormen kan aannemen. Soms is er helemaal geen sprake van een formeel georganiseerd verband, maar meestal is er wel sprake van een stichtings- of verenigingsvorm. Het kan zijn dat deze ruimte verhuurt aan individuen of (ideële) ondernemers. Ook kan er sprake zijn van een overkoepelende (beheer)vereniging, waarbij verschillende individuen, collectieven, ondernemers, stichtingen of verenigingen lid van kunnen zijn. Besluiten worden in een vrijplaats in principe altijd genomen in collectief verband.

Veel van de broedplaatsen worden door een aantal bekende broedplaatsexploitanten of leegstandsbeheerders verhuurd. Belangrijke zijn Urban Resort, LOLA, Onder-tussen en Meurkens en Meurkens. Locaties zijn zowel in gemeentelijk als privaat eigendom. Doorgaans wordt gewerkt met contracten voor een tijdelijke periode, maar Bureau Broedplaatsen zet steeds meer in op het bestendigen van broedplaatsen op de lange termijn.

Bereik en bezoekers

Veel broed- en vrijplaatsen hebben een publiek karakter, door horeca, verhuurbare ruimte en vele culturele evenementen. Behalve stedelijk, trekken vrijplaatsen ook landelijk en internationaal bezoek aan.

X Gemeente Amsterdam		Vrije ruimte Cultuur			
1	Ruigoord	51	Sup	101	Paleis van Mierus
2	ADM Slibvelden	52	Het Sieraad	102	Kunstinitiatief Retort
3	De 1800 roeden	53	Da Vinci	103	Lola Land
4	Kunstfort vijfhuizen	54	Filmhuis Cavia	104	Dappie
5	Rijkshemelveerdienst	55	De Wittenplaats	105	BAU
6	Nieuw en Meer	56	Knollendamstraat	106	Broedplaats Bouw
7	Binnenpret en OCCII	57	Cargo in Context	107	Beyond Egos
8	Kostgewonnen	58	Atelier 74	108	VWVO
9	OT301	59	De verkeerstoren en de ruimte	109	Ru Pare
10	WG-Terrein	60	Alab	110	Green Tribe
11	Woon-werkpand Tetterode	61	Tolhuistuin	111	Ps Project Space
12	Vondelbunker	62	De Apotheek	112	Het Klokhuis
13	't Schooltje	63	Rietwijker	113	Bureau Postjesweg
14	Woon-werkpand de fabriek	64	De Tanker	114	Re Mo
15	Frederik Hendrikschool	65	Aan lager wal	115	Paper Fetish
16	Witte Mus	66	Station Westerdok	116	Lola BAE
17	Zaal 100	67	P107	117	Lola Louter
18	Xpositron	68	De Kloof 86/ Perdu	118	Manifactory Amsterdam
19	Werkgebouw het Veem	69	De Kweekschool	119	Bellamy Ateliers
20	Broedplaats NDSM	70	Mediamatic	120	Berberisstraat
21	De Inktfabriek	71	Pakhuis de Zwijger	121	Concertgemeaal
22	Vrijplaats Singel 46	72	Costa Rica	122	Cruquiusgilde
23	Woon-werkpand Vrankrijk	73	Einde van de Wereld	123	De Kauwgomballenfabriek
24	W139	74	Kraijenhoff	124	Diderotstraat
25	Saus	75	De Remise	125	DW10
26	Het Fort van Sjakoo	76	Pakt	126	Garage Notweg
27	De Ceuvel	77	Krux	127	Halte Zamenhofstraat Noordwaarts
28	Pakhuis Wilhelmina	78	Fort Knox	128	Kunstplint Florijn
29	PlantageDok	79	Tugela 85	129	LAB III
30	Nieuwland	80	VKG	130	Loodsen X & Y
31	Joe's Garage	81	Marcipanis	131	Luycksterrein in Brouwershuisje
32	Bajesdorp	82	Cinetol	132	Meesteropleiding Coupeurs
33	Heesterveld	83	Molli Chaoot	133	De Modestraat
34	Het Domijn	84	Galeriewoningen	134	De Muziekstraat
35	Bogota	85	Oldschool Amsterdam	135	Oud Nico
36	De Heining	86	Kroon	136	Petersburg
37	AZC Willinklaan	87	De Vluchtmaat	137	Podium Mozaiek
38	De Vlucht	88	Koch	138	Quarantainegebouw
39	WOW	89	Wijk 7	139	Raamgracht Chillerie
40	Hendrik de Keyzer	90	Ateliers Echtenstein	140	Splendor
41	LTS	91	Broedplaats Fenix	141	Het Aardappelpakhuis
42	HW10	92	Ateliers Kruitberg	142	Zeeburgereiland de Loods
43	VLLA	93	Looiersgracht 60	143	West Indische buurt in transitie
44	Lola#3 Luid	94	Odessa	144	Vredenburg
45	Lely	95	Studio K	145	Vliegtuin
46	Lizzy	96	Butcher's Tears	146	Casa Sofia
47	OH3	97	De Groene Gemeenschap		
48	Acta	98	Yland		
49	Kaskantine	99	Buurtboerderij Ons Genoegen		
50	Posse	100	Loods 6 Ateliers		

Bronnen: Culturele Stelling Amsterdam en Gemeente Amsterdam

1.2 Groen

In Amsterdam zijn medio 2019 in totaal 209 terreinen bekend die in gebruik zijn als collectieve tuin en voor stadslandbouwinitiatieven. Deze initiatieven zijn afkomstig van de gemeentelijke kaart met stadslandbouw-initiatieven⁴. De initiatieven liggen verspreid over de stad: 8 initiatieven liggen in stadsdeel Centrum, 32 in stadsdeel West, 48 in stadsdeel Nieuw-West, 30 in stadsdeel Zuid, 34 in stadsdeel Oost, 29 in stadsdeel Noord en 23 in stadsdeel Zuidoost.

Gebruik, grootte en faciliteiten

De groeninitiatieven in Amsterdam kennen een uiterst gevarieerd gebruik. Er zijn vele kleinschalige moes- en kruidentuinen voor buurtbewoners en groene schoolpleinen met een educatieve functie (totaal 158 initiatieven). Daarnaast zijn er kinderboerderijen (21), stadsboerderijen (14), voedselcoöperaties (14), vertical farming (6) en voedselbossen (4). Deze zijn grootschaliger en combineren doorgaans meerdere functies. Hier kunnen bezoekers hun eigen voedingsmiddelen oogsten en kopen, maar ook worden er regelmatig natuureducatieve en culturele activiteiten georganiseerd. Bekende voorbeelden zijn de Fruittuin van West in stadsdeel Nieuw-West en NoordOogst in stadsdeel Noord.

Organisatievorm en contracten

Grotere en multifunctionele groene initiatieven zijn veelal georganiseerd middels een stichting van deelnemende bedrijven en organisaties. In enkele gevallen is er permanente ruimte beschikbaar, maar vaak zit het ook in de tijdelijkheid. NoordOogst maakt bijvoorbeeld tijdelijk gebruik van sportpark De Melkweg. Kleinschalige (moes)tuinen bevinden zich vaak in de (semi)openbare ruimte via overeenkomsten met de gemeente of met woningbouwcorporaties.

Bereik en bezoekers

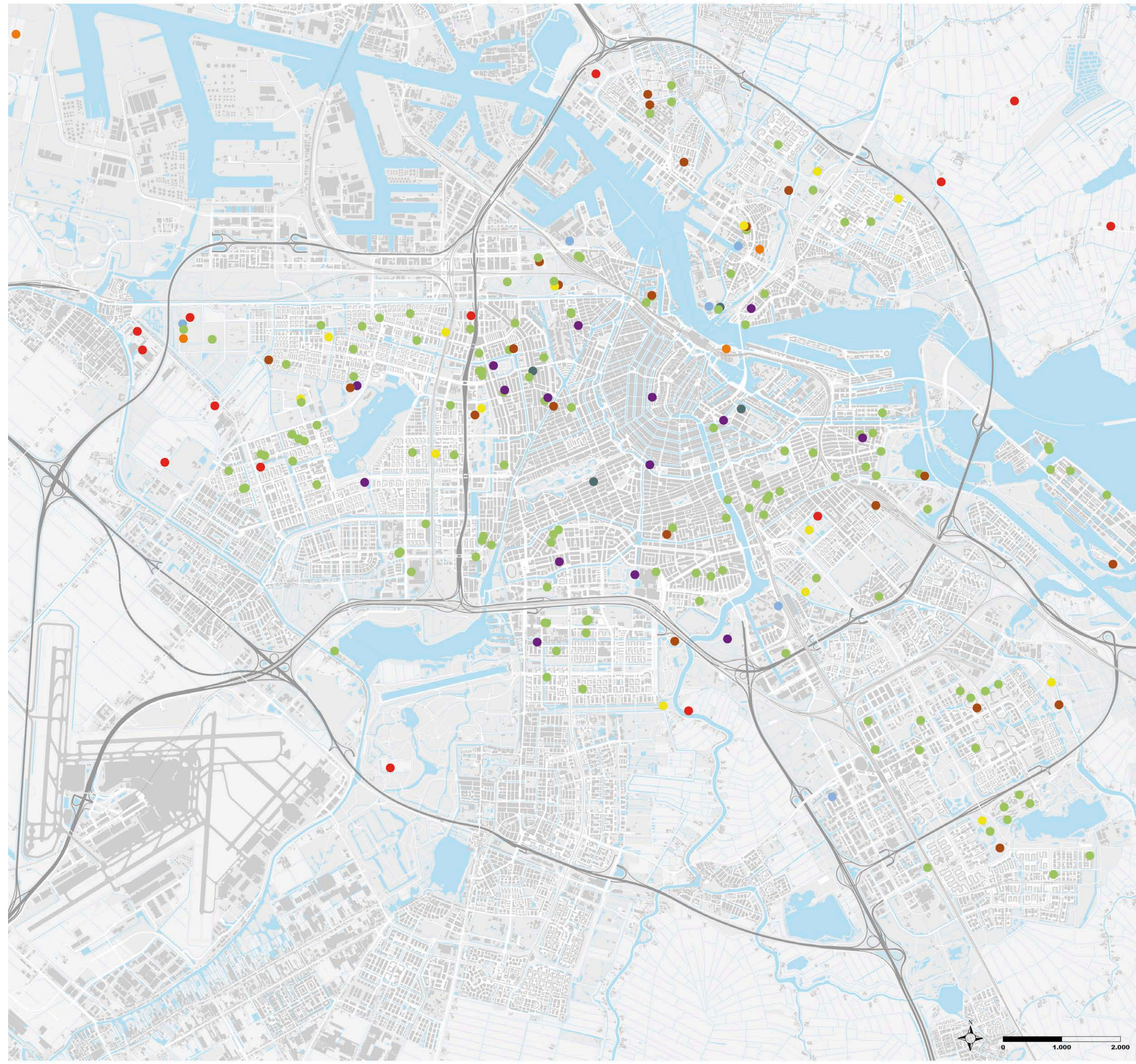
Vrijwel alle groeninitiatieven hebben een publiek karakter. Ze zijn meestal gericht op bewoners uit de omliggende buurten en soms ook voor breder op de stad. Voor grotere initiatieven geldt dat er ondersteunende horeca, winkels en verhuurbare ruimte is, en dat er workshops, optredens, exposities et cetera worden georganiseerd.

Figuur 2 - Fruittuin van West, Eline Splinter (2019)

4

Kaart Stadslandbouw, Gemeente Amsterdam, directie Ruimte en Duurzaamheid, zie: <https://maps.amsterdam.nl/stadslandbouw/>

✕ Gemeente
✕ Amsterdam
✕

Vrije Ruimte
Groen

- Moestuin
- Schooltuin
- Kruidentuin
- Kinderboerderij
- Stadsboerderij
- Voedselcoöperatie
- Vertical farming
- Voedselbos

1.3 Buurt

De gemeente is verantwoordelijk voor en zet in op een breed aanbod van plekken waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten en activiteiten kunnen organiseren: de zogenaamde basisvoorzieningen. Medio 2019 zijn er verspreid over de stad 40 jongerencentra, 44 Huizen van de Wijk, en 149 buurtkamers. Voor de periode 2019-2025 zet de gemeente in op een toename van in het kader van zowel de groei van de stad als een versterking in de bestaande stad, aansluitend bij de Referentienorm Maatschappelijke Voorzieningen⁵.

Gebruik, grootte en faciliteiten

Basisvoorzieningen bieden de mogelijkheid aan buurtbewoners om samen te komen en om activiteiten te organiseren. Regelmatig zijn deze gehuisvest in combinatie met (zorg)voorzieningen van welzijnsinstellingen, zoals Dynamo. De gemeentelijke richtlijnen voor deze voorzieningen gaan uit van een grootte van 350 tot 470 vierkante meter voor een Huis van de Wijk, 300 vierkante meter voor een jongerencentrum en 120 vierkante meter voor een buurtkamer⁶.

Op deze locaties worden veel verschillende activiteiten georganiseerd, zoals taallessen, schildercursussen, en buurtmaaltijden. Soms worden deze door bewoners zelf vormgegeven, en soms door (welzijns)organisaties. Op de Sociale Kaart van Amsterdam⁷ is te zien welke (buurt-)organisaties gevestigd zijn in de stad. Voor een groot deel zijn deze gevestigd in de bovengenoemde basisvoorzieningen. Verder geeft het digitale transactieplatform MAEX⁸ een indruk van de verschillende concrete sociaal-maatschappelijke initiatieven die in de stad actief zijn. Op dit platform zijn medio 2019 in totaal 241 maatschappelijke initiatieven en sociale ondernemingen te vinden, sommige hiervan zitten in de planfase zitten en anderen zijn reeds actief. Dit geeft een idee van de diversiteit van verschillende initiatieven: Van een plan voor een initiatief voor "Digitaal Fitte Senioren", tot de weggeefwinkel met kleding "Hebben en Houwen", tot werkplaats en speelplaats "MidWest".

Organisatievorm en contracten

De locaties voor de basisvoorzieningen worden veelal beschikbaar gesteld via het vastgoed van de gemeente Amsterdam of via woningbouwcorporaties. Locaties worden vaak beheerd via welzijnsinstellingen. Het stadsdeel subsidieert de exploitatiekosten. Initiatieven huren ruimtes vaak in deelgebruik via bruikleenovereenkomsten.

Bereik en bezoekers

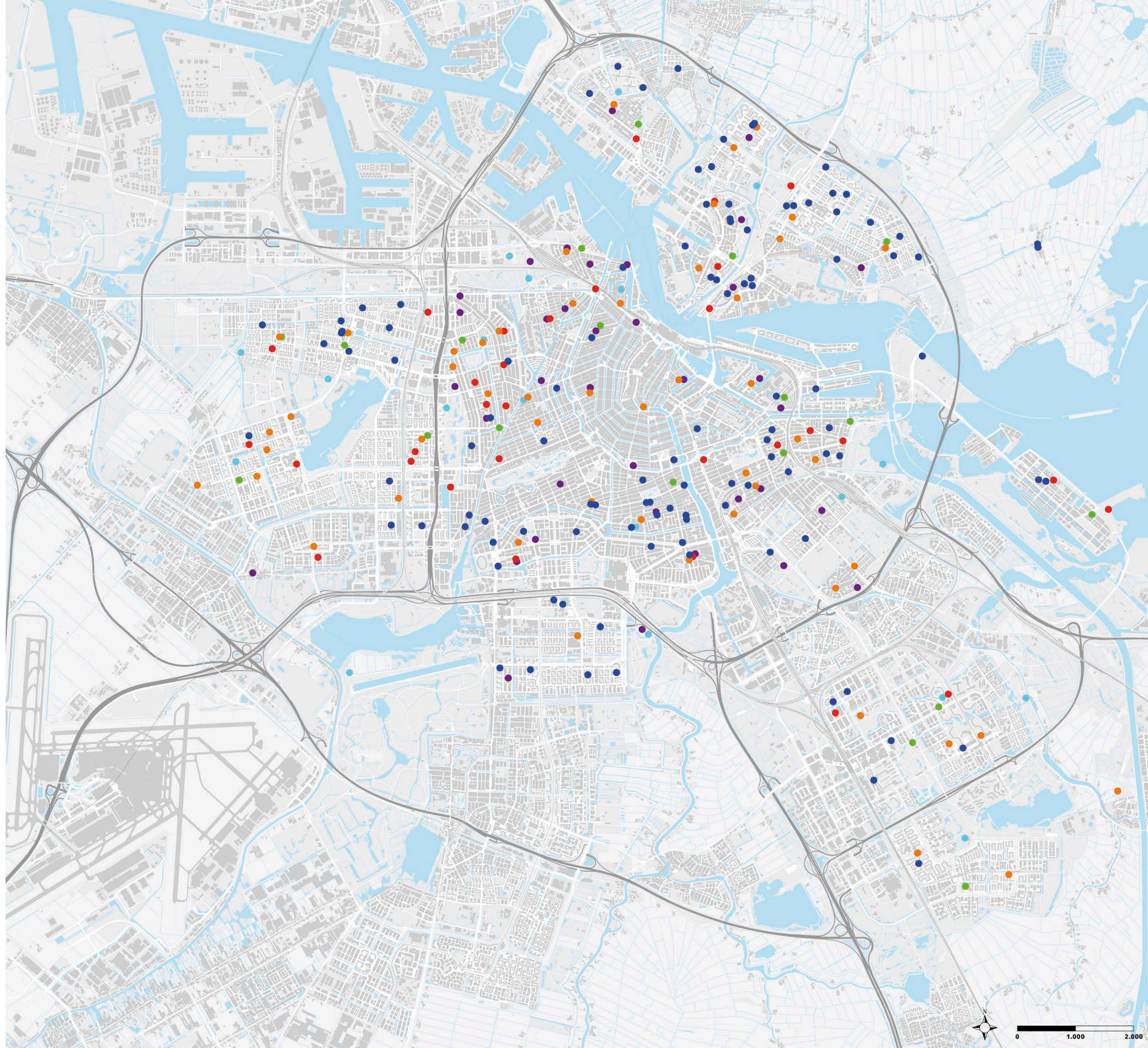
De basisvoorzieningen zijn primair gericht op de bewoners in de directe omgeving en hebben dus een lokale functie. Daarbij geldt dat de buurtkamers zich richten op de buurt, en dat de Huizen van de Wijk zich richten op wijkniveau

5 Amsterdamse referentienorm voor maatschappelijke voorzieningen, groen en spelen, gemeente Amsterdam, januari 2018

6 Strategisch huisvestingsplan jeugd, zorg en basisvoorzieningen 2019-2025, gemeente Amsterdam

7 De Sociale Kaart van Amsterdam, GGD Amsterdam. Zie: <https://www.socialekaart.amsterdam.nl/search/trefwoord/buurtcentra/18?t=1>

8 MAEX Amsterdam. Zie: <https://maex.nl/amsterdam/>

✕ Gemeente
✕ Amsterdam
✕

Vrije Ruimte
Buurt

- Buurtkamers
- Huis van de Wijk
- Jongerencentrum
- Kinderboerderij
- Ouder en Kinderteams
- Speeltuingebouw

1.4 Ademruimte

Naast de bestaande Vrije Ruimte die vorm krijgt via verscheidene initiatieven, is ook gekeken naar de 'ademruimte' in de stad. Dit zijn laagdrempelige plekken in de openbare ruimte waar geen directe gebruiksfunctie voor is, maar waar bewoners en bezoekers elkaar kunnen ontmoeten en rust vinden. Om een indruk te krijgen hoe deze Amsterdamse ademruimte eruitziet, is een inventarisatie gemaakt van verschillende typen plekken.

Om te beginnen is een inventarisatie gemaakt van het aantal plekken met bankjes langs de waterwegen van de stad (onder meer grachten, bruggen, waterstoepen, dijken, sluizen). Deze inventarisatie beslaat het gebied binnen de Ring en de waterkant bij Nieuwe Meer. Totaal zijn 1700 plekken met bankjes geteld. Deze liggen verspreid over de stad: er zijn 611 locaties in stadsdeel Centrum, 258 in West, 399 in Zuid, 310 in Oost en 120 in Noord. Op de kaart zijn deze opgenomen onder de noemer 'reflectieplekken aan het water.'

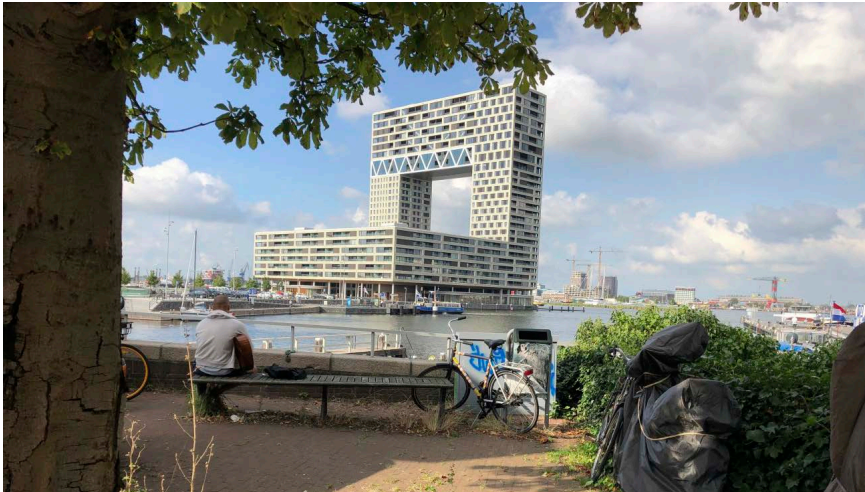
Daarnaast is een uitvraag gedaan via digitale kanalen⁹ om te kijken welke plekken Amsterdammers, en dan met name jongeren, gebruiken als plekken om elkaar te ontmoeten en uit te rusten. Deze uitvraag heeft 90 locaties opgeleverd. Een aantal bijzondere plekken zijn de Oranjesluizen tussen Zeeburgereiland en Schellingwoude, en het Keerkringpark bij het NDSM-terrein (zie afbeeldingen 5 en 6). Op de kaart zijn deze opgenomen onder de noemer 'ontmoetingsplekken', waarbij onderscheid is gemaakt tussen plekken gelegen in het groen en daarbuiten.

Aanvullend op het bovenstaande zijn op de kaart ook de parken en plantsoenen in Amsterdam opgenomen, een aantal pleinen (gelegen binnen de Ring) en de door de gemeente aangewezen evenementenlocaties en zwemplekken.

Figuur 3 - Prinsengracht, Centrum, Evaline Vink (2019)

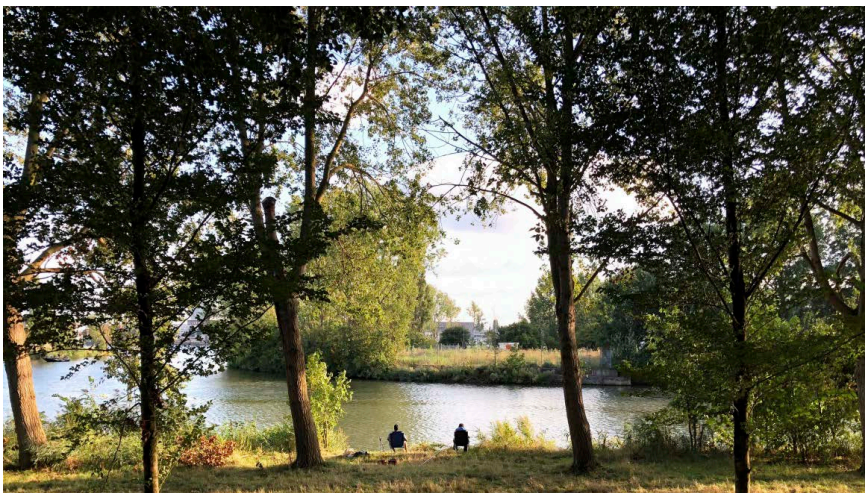
⁹ Een korte enquête over ontmoetingsplekken is verspreid via Facebook, LinkedIn en onder ambtenaren van de gemeente Amsterdam. In aanvulling daarop is gekeken naar reviews van plekken op Google Maps en fora

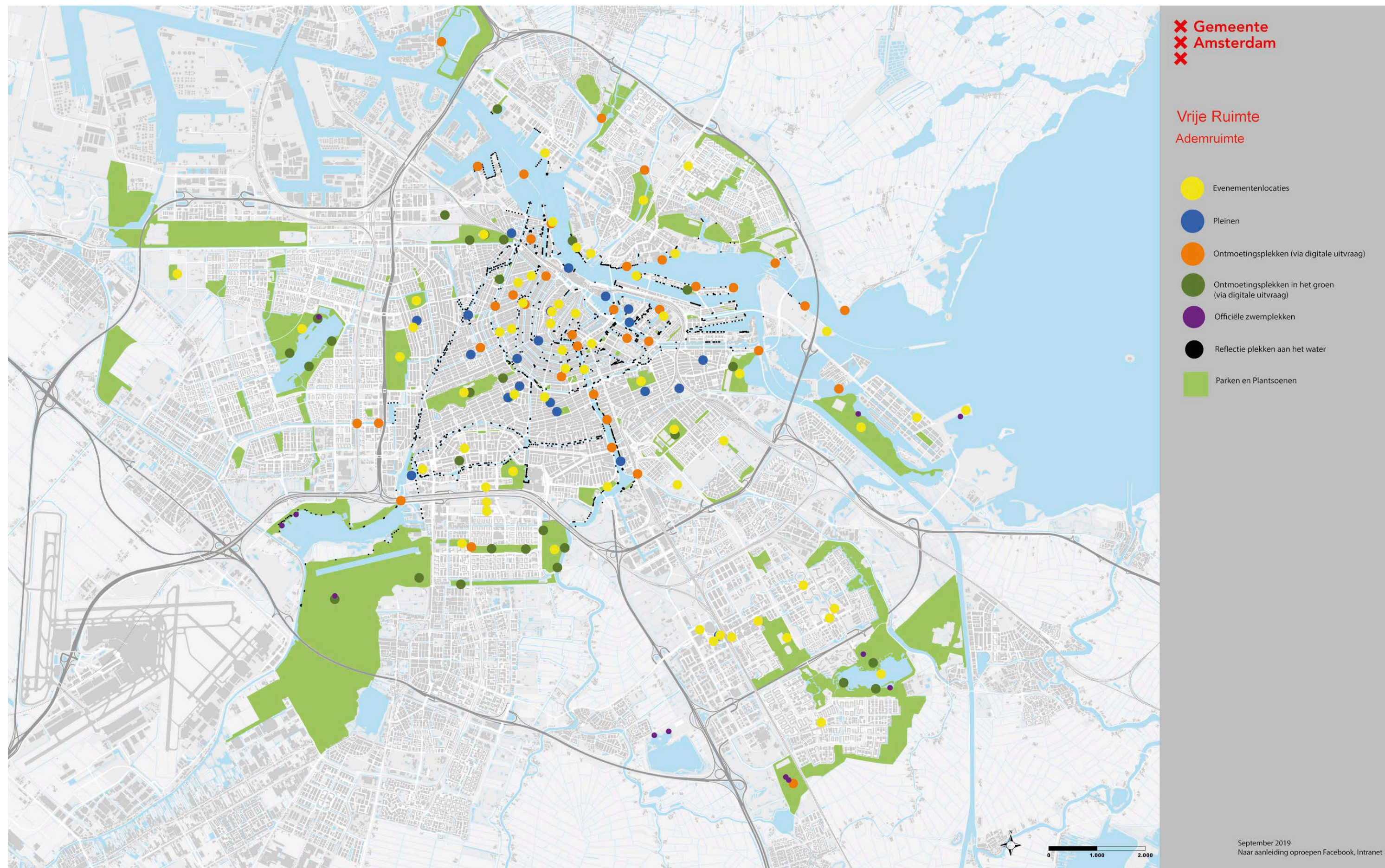
Figuur 4 - Tasmanstraat/Van Diemenkade, Nieuw-West, Evaline Vink (2019)

Figuur 5 - Oranjewerf, Noord, Evaline Vink (2019)

Figuur 6 - Ten westen van de Oranjewerf, Noord, Evaline Vink (2019)

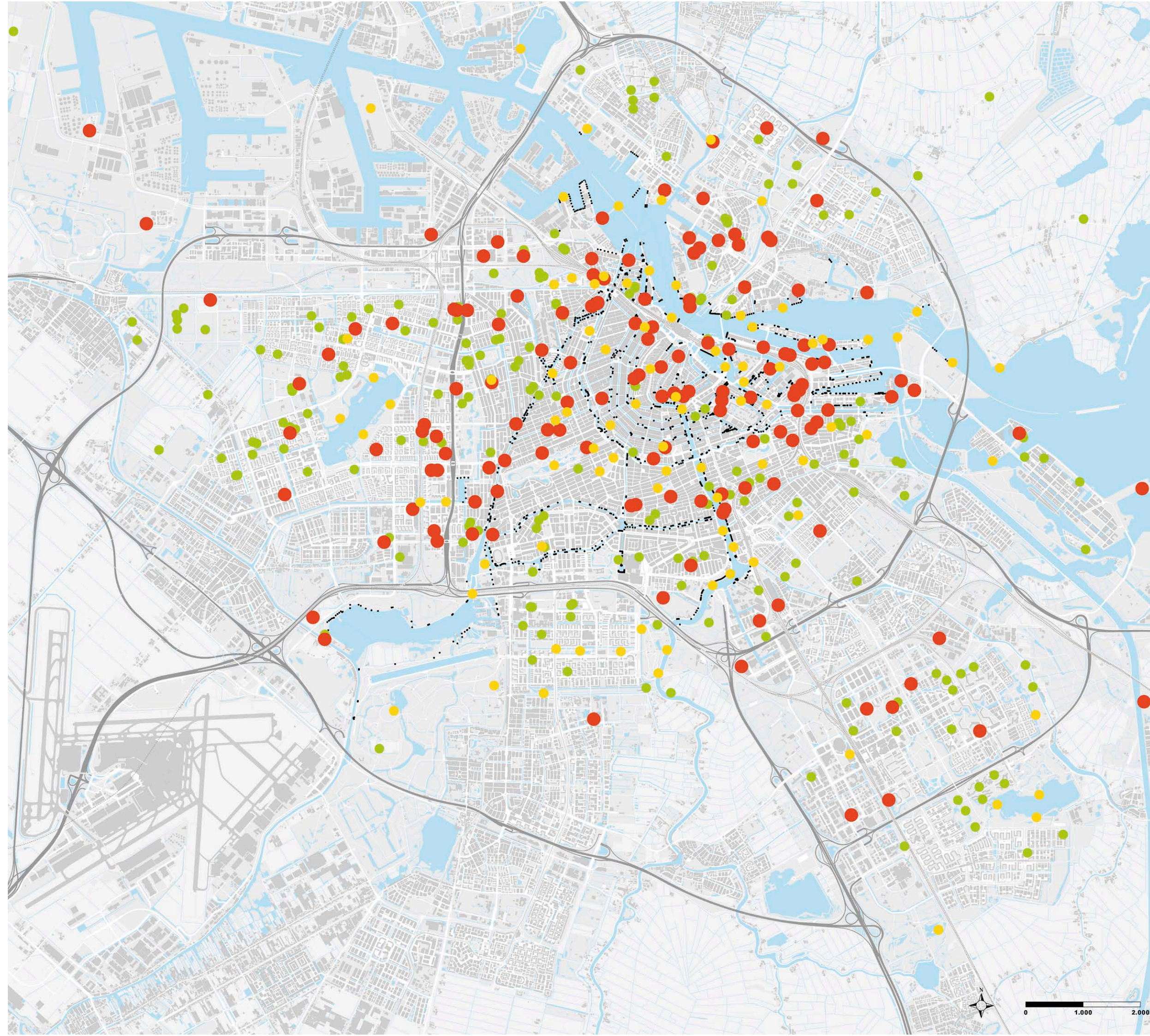

Conclusies

In Amsterdam zijn per 1 september 2019 in ieder geval 545 initiatieven actief in de stad en soms daarbuiten, bestaande uit 145 culturele initiatieven, 209 groeninitiatieven, en 191 buurtinitiatieven.

Daarnaast zijn er in ieder geval 1700 openbare plekken met bankjes aan het water binnen de Ring welke geschikt zijn voor reflectie en ontmoeting. Ook zijn er in ieder geval 90 plekken voor rust en reflectie.

Binnen deze initiatieven is er veel variëteit wat betreft grootte, organisatievorm en activiteiten. De indeling in de categorieën (groen, cultureel, en buurt) helpt om de bestaande Vrije Ruimte inzichtelijk te krijgen. Voor grootschaligere initiatieven geldt echter vaak dat zij activiteiten combineren die in meerdere categorieën vallen. Zo organiseren broed- en vrijplaatsen organiseren doorgaans ook buurtactiviteiten en hebben soms een moestuin. Voor stadsboerderijen geldt bijvoorbeeld vaak dat zij ook culturele activiteiten en educatieve activiteiten organiseren met de buurt.

✕ Gemeente
✕ Amsterdam
✕

Vrije Ruimte
Totaalkaart Vrije Ruimte

- Vrije Ruimte Cultuur
- Vrije Ruimte Groen
- Vrije Ruimte Hangplekken
- Plekken aan het water

2

Evaluatie

Introductie

In het verlengde van de inventarisatie in hoofdstuk 1, zijn een aantal bestaande Vrije Ruimten nader bekeken om meer te weten te komen over de succesfactoren en knelpunten bij initiatieven, zowel intern als extern. Dit gaat onder meer om de organisatievorm, de eigendomssituatie en regelgeving en vergunningstrajecten. In totaal zijn 9 initiatieven geëvalueerd. Hiervoor is een divers palet van initiatieven geselecteerd, die verschillen wat betreft profiel en programmering, organisatievorm, eigendomssituatie, tijdsduur en locatie. De selectie van initiatieven is besproken met het Expertteam Vrije Ruimte (zie ook hoofdstuk 5).

Voor de evaluaties heeft de Projectgroep Vrije Ruimte interviews afgenomen met vertegenwoordigers van de initiatieven. Daarnaast is voor een deel van de evaluaties gewerkt met interview-materiaal van het collectief Space of Urgency (die een behoeftenonderzoek hebben uitgevoerd, zie ook hoofdstuk 4). In bijlage A is meer informatie te vinden over de manier waarop de evaluatie heeft plaatsgevonden, met een overzicht van de gesproken personen.

Belangrijke aantekening is dat de weergaves, zoals deze uit de interviews naar voren komen, niet zijn geverifieerd bij andere betrokkenen, zoals gemeentelijke instanties. Het zijn **nadrukkelijk subjectieve weergaven** van sleutelfiguren vanuit de initiatieven zelf. Het gaat er bij deze evaluatie namelijk om hoe de initiatiefnemers het zelf hebben ervaren en wat zij aangeven wat hun knelpunten en succesfactoren zijn. Deze evaluaties lenen zich niet voor een uitgebreid objectief onderzoek.

2.1 Ru Paré

Stadsdeel: Nieuw-West

Adres: Chris Lebeauststraat 4

Website: <https://www.facebook.com/ruptarepodium>
<https://www.sw-sl.nl/>

De Ru Paré Community is een initiatief van stichting Samen Ondernemen en stichting Samenwonen-Samenleven. Het gebouw Ru Paré wordt geëxploiteerd door stichting Samen Ondernemen, de programmering wordt gedaan door Samenwonen-Samenleven (als zusterorganisaties). In het getransformeerde schoolgebouw zijn diverse sociale ondernemers, kunstenaars en maatschappelijke organisaties gevestigd. Ook is er ruimte voor bewonersinitiatieven. Er is ondersteunende horeca en er worden diverse (lokale) evenementen georganiseerd op het podium. In totaal bestaat het programma uit circa 70 activiteiten. Ru Paré is een community met een grote informele gemeenschap. Het principe van wederkerigheid staat centraal.

Ontstaansgeschiedenis

Ru Paré heeft in 2003 het pand gehuurd van de gemeente Amsterdam, via de directie Gemeentelijk Vastgoed. Hierbij hebben zij een deal gesloten waarbij zij een relatief lage huur hebben, en in ruil daarvoor zelf zowel het kleine als het grote onderhoud aan het pand verrichten. Zij hebben een huurcontract voor onbepaalde tijd en betalen nu € 60,- per vierkante meter per jaar. Dat de huurder het groot onderhoud doet is een voorbeeld van overdracht van taken aan burgers, met het idee dat zij het beter en goedkoper doen.

De continuïteit van de organisatieprincipes wordt gewaarborgd door consistentie, betrouwbaarheid in de praktische uitvoering en vertrouwen in de relatie. Er zijn drie principes, namelijk wederkerigheid, inclusiviteit en collectiviteit. De werkwijze wordt getypeerd met B.O.S.: van Binnenuit, van Onderop, Samen.

Vanuit Ru Paré worden tal van commons-initiatieven¹⁰ ontwikkeld, zoals Energie Coöperatie Westerlicht, Coöperatie "Samen aan de slag" (gericht op arbeidsparticipatie en jobcreatie) en "Samen leren in de wijk" (een initiatief van basisscholen en wijkpartners). De vrije ruimte biedt gelegenheid om de agenda van bewoners te steunen en te ontwikkelen, "los van top down dictaten (en het hokjes denken/handelen) van overheid en los van het concurrentiegeweld van de markt". Belangrijke steekwoorden zijn: overdracht overheidstaken naar bewoners initiatieven, ontschotten, integraal, nabijheid en eigenaarschap.

Vervolg

Het huurcontract voor onbepaalde tijd heeft de initiatiefnemers in staat gesteld om investeringen te doen en de organisatie op te bouwen. Er is totaal zo'n 1,3 miljoen euro in het onderhoud en in aanpassingen geïnvesteerd. Dit kwam deels uit eigen vermogen, deels EU structuurfondsen (Kansen voor West). Het onderhoud is gecombineerd met leer-werktrajecten.

¹⁰ Commons zijn zelf-georganiseerde sociale systemen waarin gemeenschappen publieke middelen beheren zonder grote afhankelijkheid van de markt of de staat.

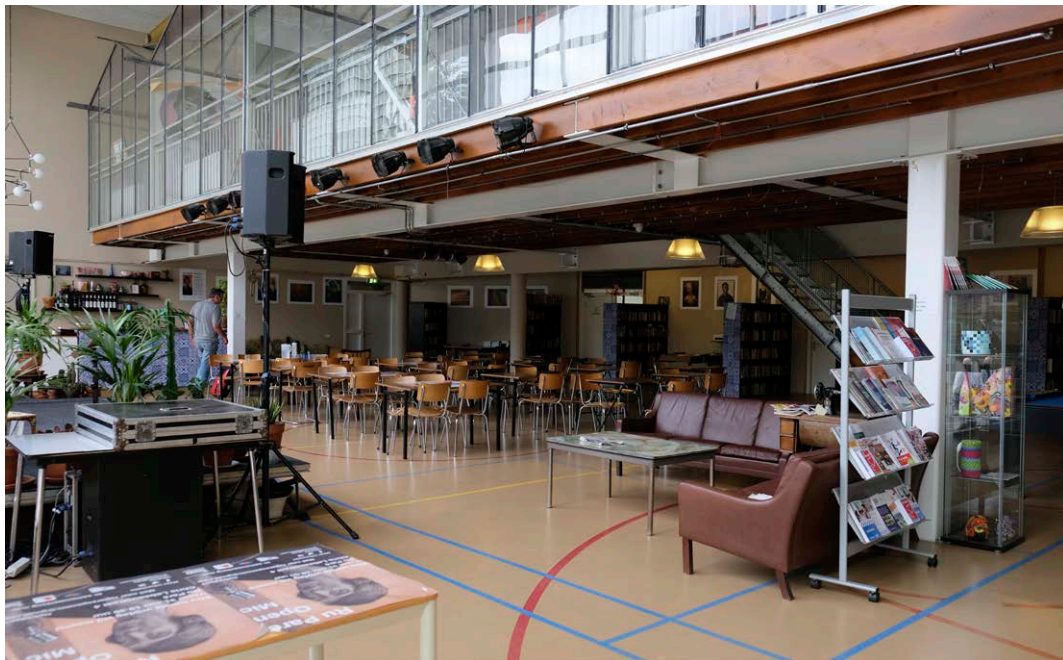
Ru Paré streeft er naar om onafhankelijk te zijn van markt en overheid in verband met bestendigheid. Daarom willen zij bij voorkeur de grond in eigendom of voortdurende/ eeuwigdurende erfpacht verkrijgen, maar dit is niet mogelijk vanwege gemeentelijke richtlijnen. De levensduur van het pand zelf is beperkt. Kritiek op de overheid is dat er teveel 'projectdenken' heerst in kortlopende termijnen.

Een conflict met de directie Gemeentelijk Vastgoed ontstond rond het in eigen beheer plaatsen van zonnepanelen (via bewonerscoöperatie Westerlicht), aangezien Vastgoed een eigen aanbestedingstraject had. Uiteindelijk is in een proces van escalatie/de-escalatie het dak in eigen beheer van Ru Paré en bewoners meegegaan in de aanbesteding van Vastgoed.

Het vastgoed (gebouw, de plek) is volgens Ru Paré de beste facilitator van een andere werkwijze met bewoners dan via de gangbare professionele diensten of hulpverlening. De combinatie van een 'commons' met het gemeenschappelijke beheer van het gebouw werkt als katalysator voor de doelstelling van de verschillende functies.

Succesfactoren en knelpunten

- Duidelijke statuten met betrekking tot het doel van de organisatie, helder bestuur en werkwijze.
- Principes van wederkerigheid, inclusiviteit en collectiviteit zijn leidend.
- De kracht van het initiatief ligt in de deal die is gesloten met Gemeentelijk Vastgoed en de huurovereenkomst voor onbepaalde tijd. Daardoor kan er iets opgebouwd worden, er is immers tijd nodig voor een dergelijke organisatie om te groeien. Ru Paré zou dit nog verder willen bestendigen middels erfpacht.
- Onderhandelingen met de directie Gemeentelijk Vastgoed worden als lastig ervaren.

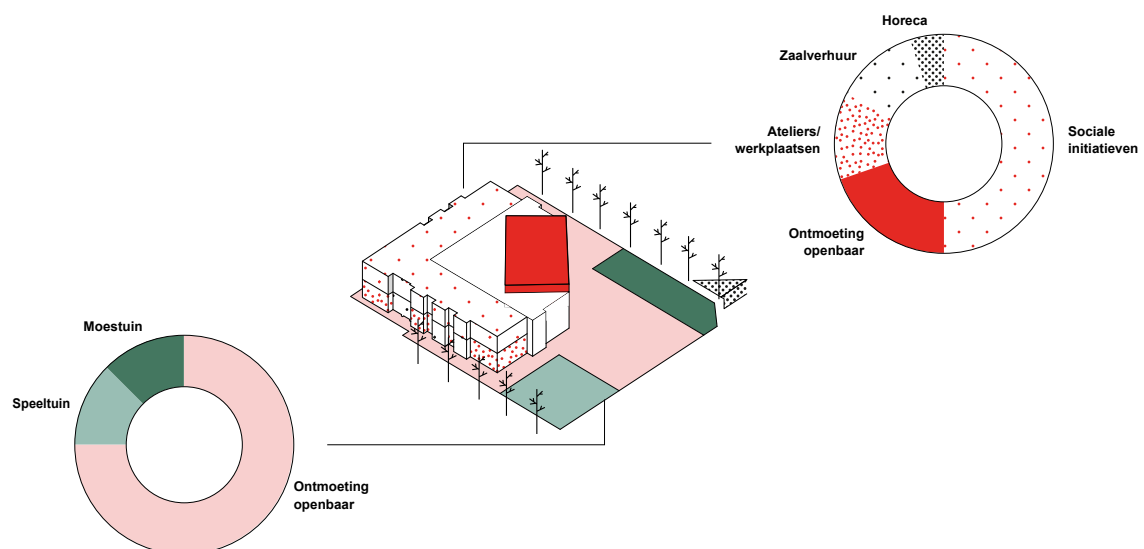

Figuur 7 - Ru Paré - Eline Splinter (2019)

Kavelgebruik

Ru Paré

Oppervlak terrein: 3202m²
Bestemmingsplan: Maatschappelijk
Beperkingen: Bouwhoogte

2.2 Nieuw en Meer

Stadsdeel Nieuw-West
Adres: Oude Haagseweg 53A1
Website: <https://nieuwenmeer.nl/>

Nieuw en Meer is een bedrijventerrein van 3,7 hectare, grenzend aan het Amsterdamse Bos. Er zijn atelier-/werkruimten voor ruim 100 kunstenaars en aanverwante bedrijven, en daarnaast zijn er enkele voormalige beheerderswoningen. De focus ligt op het produceren van kunst en cultuur, die voornamelijk buiten Nieuw en Meer wordt gepresenteerd. Jaarlijks worden er zo'n 12 tot 15 kleinschalige bijeenkomsten en evenementen georganiseerd met muziek en eten, met name in de zomermaanden, voor een totaal van 1.500 tot 2.000 mensen. Ongeveer om de 5 jaar wordt een groter evenement georganiseerd: dan zijn er enkele weken tentoonstellingen en beeldenroutes en is er een afsluitend feest, met in totaal ongeveer 5.000 bezoekers.

Ontstaansgeschiedenis

De voormalige munitieopslagplaats werd in 1988 gekraakt door een groep van mensen van het vlak daarvoor ontruimde complex aan de Conradstraat. Vanaf dat moment werd er meteen gesproken over legaliseren. Het terrein was destijds in handen van de Directie der Domeinen (het huidige Rijkvastgoedbedrijf). Mede vanwege de slechte staat van de panden, wilden zij van het terrein af. In 1991 was de deal rond: de groep van Nieuw en Meer kreeg de panden om niet en de gemeente Amsterdam kocht de grond. De grond werd vervolgens in erfpacht uitgegeven aan de groep voor 50 jaar. In 1991 zijn ook de stichting en de vereniging van Nieuw en Meer officieel opgericht. De stichting is de eigenaar van de panden.

Vanaf het moment van de kraak droegen gebruikers een maandelijks bedrag af aan de gezamenlijke pot. Daarmee hadden ze na drie jaar 400.000 gulden gespaard. Samen met een hypotheek van 500.000 gulden had de groep zo voldoende geld verzameld voor de (hoognodige) investeringen in de panden.

Vervolg

In 2005 heeft de stichting de erfpacht afgekocht tot 2041. In 2015 hebben zij de hypotheek afgelost. Met de huidige huuropbrengsten kan er daarom steeds meer geïnvesteerd worden: in de panden, en in duurzame, groene en culturele projecten. Een belangrijke verandering is dat in 2012 de bestemming van het terrein is gewijzigd: voorheen was dit onbestemd gebied, nu is het aangewezen als stadspark. Dit heeft consequenties op het gebied van regelgeving en toegestane activiteiten.

Succesfactoren en knelpunten

- Door de legalisatie kon de groep investeren in het terrein en had ze als collectief een gemeenschappelijk doel.
- Het principe van de basisdemocratie (met daarbij een vereniging, een stichting en een stichtingsbestuur) zorgt ervoor dat de besluitvorming trager verloopt dan gewenst. Tegelijkertijd is deze tweeledigheid ook heel sterk.
- Aangegeven wordt dat met 100 tot 120 gebruikers er voldoende 'energie'

is om dingen te doen, terwijl er tegelijkertijd een kleine afstand tussen de mensen en het bestuur blijft bestaan.

- De gebruikers van Nieuw en Meer krijgen zoveel mogelijk zekerheid en blijven lang zitten, wat goed is voor het gevoel van collectief eigenaarschap. Huurders zijn bereid om zelf te investeren in hun ruimte en in het collectief; de investeringen komen het collectief ten goede en de huurprijs blijft laag. De keerzijde hiervan wordt over de laatste jaren prominenter: de gemiddelde leeftijd van de groep wordt steeds hoger en er zijn jongere mensen nodig voor energie en werkkraft. Bij de toewijzing/ballotage wordt hier nu wel rekening mee gehouden.

Door de jaren heen zijn er ook een aantal knelpunten te benoemen, veelal gerelateerd aan de regelgeving en de samenwerking met de gemeente:

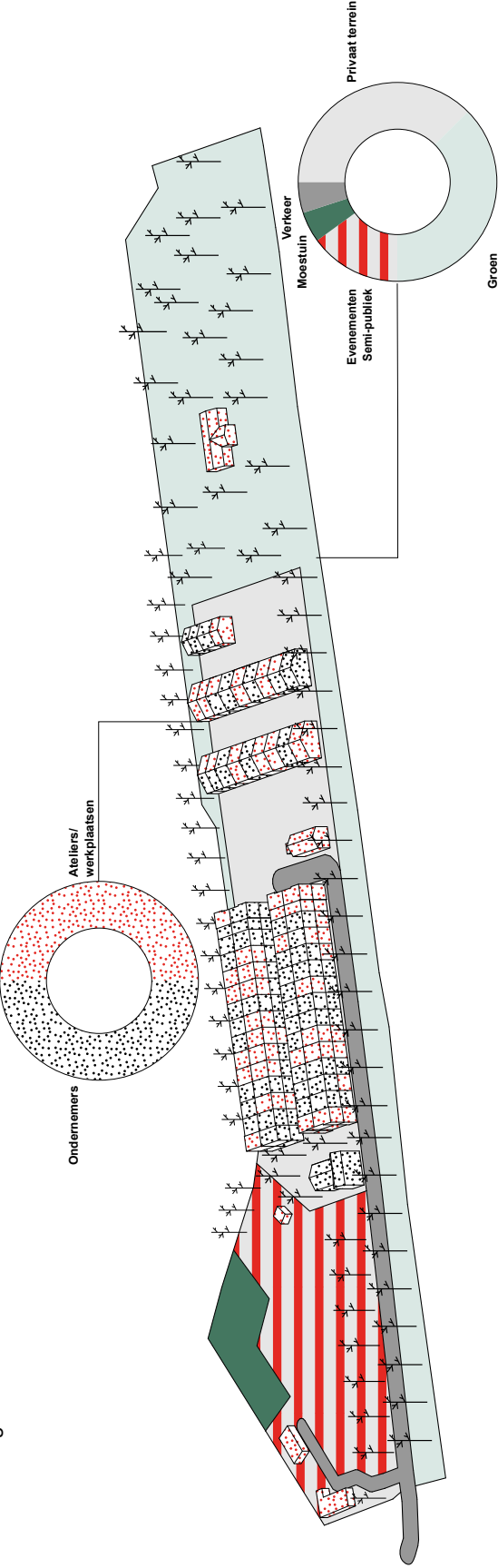
- Er is behoefte aan een duidelijk/centraal aanspreekpunt bij de gemeente (valt veelal tussen het stadsdeel en de centrale stad in) en de vergunningverlening wordt ervaren als willekeurig en onvoorspelbaar.
- Eerder organiseerde Nieuw en Meer incidenteel grotere tentoonstellingen zoals Archipel, Atelier Malkowich en Oogbaden en festivals zoals de Barre Tocht (1998). Deze grote evenementen trokken veel publiek, enkele duizenden mensen bezochten Nieuw en Meer. De regelgeving rondom (kleinschalige) evenementen is over de jaren verscherpt, met name door de bestemmingswijziging naar stadspark. Doordat er nog geen visie voor Oeverlanden is vastgesteld, geldt de standaard regelgeving. De consequenties hiervan:
 - o Versterkt geluid na 22.00 is niet toegestaan voor (kleinschalige) evenementen, in verband met de bestemming als stadspark.
 - o Voor grotere festivals kan geen vergunning meer aangevraagd worden. In 2018 werd een vergunning voor 200+ geweigerd voor het "future play" festival. Ook werd een vergunning 200+ geweigerd voor een feest ter viering van het 30-jarig bestaan
- Nieuw en Meer wil een paviljoen bouwen met een semi-publieke functie, maar dit wordt tevens belemmerd door de bestemmingswijziging. Door de bestemming als stadspark mag er geen grond meer verhard worden in het plangebied (wat groter is dan het terrein van de Nieuw en Meer) aangezien de grens daarvan al is bereikt: veel daarvan is 'opgebruikt' door de bestaande jachthaven gelegen op de kop van de landtong. Eind 2018 moest de Dome (een grote semi-permanente koepeltent) worden afgebroken en in 2019 ook de expositieruimte in een opengewerkte loods.

Figuur 8 - Nieuw en Meer - Wytske van Keulen

Kavelgebruik

Nieuw en Meer
Oppervlak terrein: 33640m²
Bestemmingsplan: Groen, cultuurhistorie, archeologie, waterkering
Beperkingen: Milieucategorieën, graaf en sloopwerkzaamheden, luchtvaartindelingenbesluit

2.3 X-Helling NDSM

Adres: TT. Neveritaweg 45

Stadsdeel: Noord

Website: <https://www.ndsm.nl/location/helling-x/>

De X-Helling is een voormalige scheepshelling op het NDSM-terrein die momenteel zeven werkruimtes voor ambachtelijk kunstenaars herbergt. Dit collectief heeft het pand over de afgelopen 25 jaar in zelfbeheer ontwikkeld en in stand gehouden. De X-Helling is onderdeel van het monumentale ensemble NDSM-werf.

Ontstaansgeschiedenis

Na het faillissement van de NDSM in 1984 komt het terrein in handen van een private partij en wordt afgesloten met hekken. Na bijna 10 jaar leegstand op het zuidoostelijke deel van het terrein worden vanaf 1993 verschillende panden gekraakt, waaronder ook de voormalige scheepshelling genaamd de X-Helling. De X-Helling wordt gekraakt door 6 á 7 mensen die hun intrek nemen in de afzonderlijke ruimtes. Het kraken is van korte duur: zij gaan snel in gesprek met de eigenaar en krijgen huurcontracten, waarvoor zij destijds circa 1.000 gulden per ruimte per maand betaalden. Er was geen infrastructuur, dus de gebruikers hebben alles zelf aangelegd: water, stroom en riolering. In 1995 komt het terrein weer in handen van de gemeente en worden de hekken weggehaald.

Vervolg

In de jaren die volgen staat het voortbestaan van de X-Helling een aantal keer onder druk en zijn er conflicten tussen de gebruikers en de gemeente Amsterdam. Rond 2000 wordt in het kader van het nieuwe Broedplaatsenbeleid een prijsvraag uitgeschreven voor een cultureel initiatief in en rondom de NDSM-loods, die wordt gewonnen door de Stichting Kinetisch Noord. De gemeente vraagt de huurders van de X- en Y-Helling om te vertrekken, wat uiteindelijk leidt tot een rechtszaak. Op basis van de rechterlijke uitspraak kunnen de huurders blijven – waarna zij gaan samenwerken met stichting Kinetisch Noord, wat betreft plannen en bijvoorbeeld deelname aan de ballotagecommissie. Ook betalen zij voortaan huur aan hen. Over de jaren worden de ruimtes in zelfbeheer en met eigen geld onderhouden, verbouwd en opgeknapt. Ook leggen zij in 2010 opnieuw water en riolering aan om de voorzieningen aan te passen aan de nieuwe richtlijnen.

Jaren later, in 2011 begint de gemeente Amsterdam plannen te maken voor een grootschalige renovatie van zowel de X- en de Y-Helling. Bij consultatie van marktpartijen in 2015 worden er plannen gemaakt voor de mogelijke komst van een hereniging op deze plek. Naar aanleiding daarvan neemt de raad in 2017 een motie aan voor het 'Behoud kunstenaars X-Helling NDSM' (nr. 890) en hoeven de gebruikers de ruimte niet (tijdelijk) te verlaten.

Met de aangenomen motie is er momenteel politiek draagvlak voor het behoud van de X-Helling – inclusief haar gebruikers. Momenteel wordt gekeken naar bestemming, waarvoor gesprekken lopen met Bureau Broedplaatsen.

De gebruikers van de X-Helling waren eerder losjes georganiseerd als collectief, maar gezien de vereisten van de gemeenten en andere partijen (bijvoorbeeld Alliantie) zijn zij ondertussen formeler georganiseerd in een vereniging.

De tussenruimte

Een bijzonder element bij de X-Helling is het beheer van de buitenruimte, waartoe de kunstenaars in 2001 het initiatief hebben genomen. In 2003 wordt dit bekrachtigd in een visie op deze ruimtes gedoopt tot 'paarse zones'. Zij zien deze buitenruimte als een 'tussenruimte' die de ateliers en de openbare ruimte verbindt en waar een wisselwerking tussen de twee ontstaat. Deze rommelige zones zijn van grote waarde voor het gebied. Hier zijn momenteel nog een aantal kleine strookjes van over. Eerst werd geprobeerd om de afspraken juridisch dicht te timmeren, maar nu zijn het meer losse afspraken, gebaseerd op vertrouwen. De afspraken zijn gemaakt in een convenant tussen de beheerstichting NDSM-werf en gebruikers van X-Helling.

Succesfactoren en knelpunten

- Een gemeenschappelijk doel hebben zorgt voor saamhorigheid en de vorming van een collectief (dit was onder meer het geval bij het opknappen van de locatie, en ook in de conflicten met de gemeente).
- Uiteindelijk is door een langere periode zonder directe inmenging van de gemeente de X-Helling in de 'luwte' gebleven. Daardoor hield het initiatief een mate van vrijheid en zelfredzaamheid.
- Regels en richtlijnen voor verhuur van gemeentelijk vastgoed schuren met de lossere organisatievorm en zelfwerkzaamheid van het initiatief. Zo worden vanuit de gemeente in principe individuele huurcontracten afgesloten, terwijl de X-Helling een voorkeur heeft voor een collectief huurcontract. Uiteindelijk is hier wel een afspraak over gemaakt waar de X-Helling tevreden mee is.
- Het initiatief is onderhevig aan veranderende planvorming van de gemeente, waardoor het bestaansrecht van initiatief onder druk komt te staan. Dit wordt ervaren als een moeizaam en tijdrovend proces waarbij de initiatiefnemers weinig worden betrokken en een achterstand hebben wat betreft informatiepositie.

Figuur 9 - X-Helling - Rink Hof

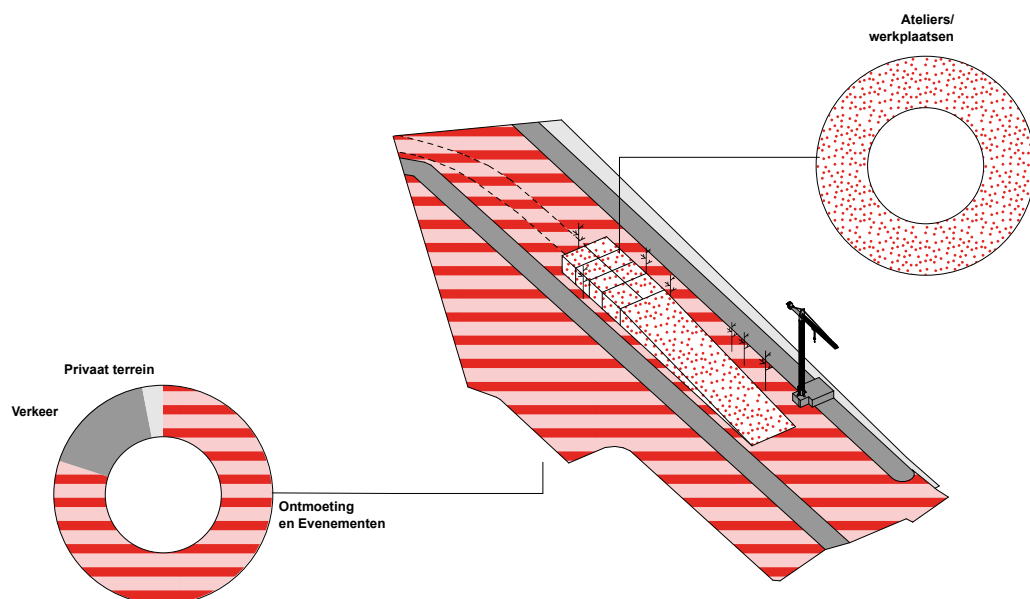
Kavelgebruik

X-Helling NDSM

Oppervlak terrein: 5294m²

Bestemmingsplan: Verkeer, gemengd

Beperkingen: Geluidsbelasting, evenementen beperking, bebouwd oppervlak

2.4 Westside Slotermeer

Stadsdeel: Nieuw-West

Adres: Burgemeester de Vlughtlaan 125, 1063 BJ Amsterdam

Website: <http://westsideslotermeer.nl/>

Westside heeft een sociaal-maatschappelijke doelstelling: ze hanteren het principe van vóór en door bewoners. De doelstelling is om initiatieven van bewoners te steunen en verder vorm te geven. Binnen Westside worden verschillende activiteiten georganiseerd door mensen uit de buurt, deels structureel en deels incidenteel: met naailessen, buurtmaaltijden, rommelmarkt, etc. De locatie bestaat uit een grote ruimte (met zijruimte) voor programmering en verhuur. Het bijbehorende Westside café biedt ondersteunende horeca. Westside is onderdeel van de broedplaats de Vlucht, dat beheerd wordt door Urban Resort.

Ontstaansgeschiedenis

In 2014 besloot het stadsdeel de voormalige schoolgymzaal te transformeren tot een ruimte met een buurtfunctie. Met Creative interventions Amsterdam (CiA) is dit verder vorm gegeven, en dat was de start van Westside. Toen is een coöperatieve vereniging in het leven geroepen met het idee dat het goed is voor de buurt dat leden eigen activiteiten uitoefenen en een rol vervullen in de coöperatie.

Vervolg

Westside heeft een sociaal-maatschappelijke doelstelling om o.a. voor en door bewoners activiteiten te organiseren. In eerste instantie pasten zij niet in een broedplaats omdat deze alleen kunst/cultuur kon faciliteren. Later is dat verruimd, zodat Westside een plek heeft gekregen in broedplaats De Vlucht. Westside zelf is niet echt gericht op culturele initiatieven. 'Smaakvolle ontmoetingen' is bijvoorbeeld een sociale activiteit die samen met wat organisaties en individuen uit de broedplaats werd georganiseerd. Bij de oprichting van Westside is ervoor gekozen is om dit soort initiatieven zelfstandig te houden.

Eind 2016 had Westside het moeilijk: de organisatievorm van coöperatieve vereniging met 33 leden zorgde voor (belangen-)conflicten. Er waren te veel leden en daarnaast stond de organisatie er financieel niet goed voor. Er werd over gesproken om te stoppen, maar uiteindelijk is in 2017 een doorstart gemaakt met een nieuw bestuur met andere gezichten en een duidelijke visie: Westside is een plek voor iedereen die zich welkom voelt, waarbij de verhuur van de grote ruimte is gericht op de vraag en wensen van buurtbewoners en (maatschappelijke) organisaties. Inkomsten komen o.a. uit verhuur van de kantoorruimte.

Zo doende veranderde ook het gebruik en de relatie met de buurt. De bezetting is toegenomen – van 30 procent tot 70 procent. Deelnemers en het publiek werden meer divers en er komen meer buurtbewoners. Er zijn veel ad-hoc initiatieven voor buurtbewoners en bij veel groepen vraag naar ruimte. Toch is nog niet iedereen bekend met de plek en dit is een belangrijk aandachtspunt voor Westside, waar de marketing en communicatie op moet worden aangepast. Westside heeft korte lijnen met de gebiedspool van stadsdeel Nieuw-West (coördinator en gebiedsmakelaars).

Dit helpt voor signalering en communicatie over de behoeften.

Naar verwachting zal Westside in de vorm van een coöperatieve vereniging per 1 april 2020 stoppen. Wat er in plaats daarvan komt en hoe de invulling van de locatie in zijn geheel eruit zal zien, is nog onduidelijk. Urban Resort heeft de regie en de communicatie wordt als top-down ervaren. Vrees is dat het café commerciëler gaat worden (e.g. wordt verhuurd aan een exploitant die een hogere huur kan betalen) en daarmee zijn sociale uitgangspositie zal verliezen. Over de programmering in de grote ruimte worden gesprekken gevoerd met het stadsdeel. Daarbij is de zorg dat de programmering meer aanbodgericht zal zijn ('men vindt wat het goed is voor de buurt') en niet vraaggericht ('wij willen als buurtbewoners ...'). De autonomie van Westside als sociale onderneming zal bij een huurverhoging waarschijnlijk deels verdwijnen, waarbij de sociale doelstellingen in opdracht uitgevoerd zullen worden. Dit alles is nu nog onzeker.

Succesfactoren en aandachtspunten

- De relatie met het stadsdeel is goed: er zijn veel korte lijnen met de gebiedspool uit Nieuw-West. Ook praat de gemeente mee met de gesprekken over de invulling van broedplaats De Vlucht samen met Urban Resort.
- Het kan lastig zijn om bij de gemeente de juiste persoon te vinden, met name op stedelijk niveau.
- Het contact tussen bewoners en gemeente moet direct gaan, niet via een tussenpersoon.
- De beperkingen wat betreft ondersteunende horeca worden als belemmerend ervaren.
- Er is een schurende relatie tussen top-down en bottom-up belangen in de invulling en het beheer van een grotere multifunctionele locatie.
- De coöperatieve vereniging werkt niet naar behoren als er teveel leden zijn met belangenconflicten.
- Het is lastig om alle groepen buurtbewoners te bereiken. Hiervoor moet veel aandacht komen voor de communicatie en marketing van het initiatief. 'Elkaar weten te vinden' is een belangrijke voorwaarde voor het vestigen en slagen van bottom-up initiatieven. Bottom-up ad hoc activiteiten voor en door bewoners werken goed als voldoende groepen deze weten te vinden en de ruimte 'publiek' genoeg is.

Figuur 10 - Westside Slotermeer - Broedplaatsdevlucht.nl

Kavelgebruik

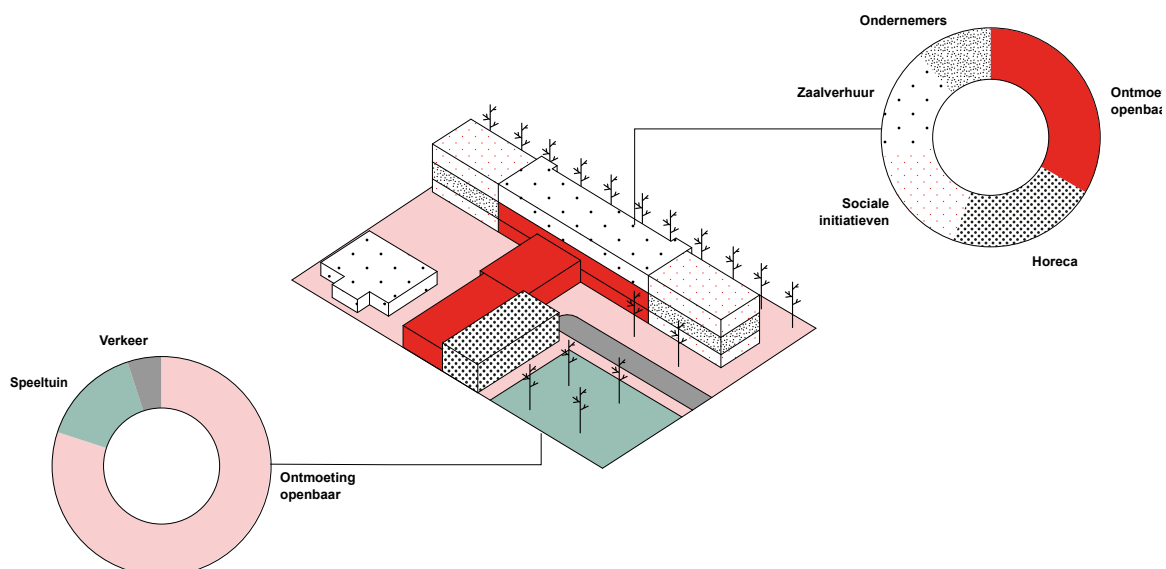
Westside Slotermeer

Oppervlak terrein: 3789m²

Bestemmingsplan: Maatschappelijk, cultuurhistorie, archeologie

Beperkingen: Horeca beperking, Graafwerkzaamheden, Stadsgezicht

➤
N

2.5 Broedplaats LELY

Stadsdeel: Nieuw-West

Adres: Schipluidenlaan 10 en 12

Website: <https://urbanresort.nl/lely/>

LELY is een broedplaats met een cultureel profiel en wordt verhuurd en beheerd door Stichting Urban Resort. De broedplaats bestaat uit 2 gebouwen met daarin 48 woonwerkruimtes (waarvan 42 voor CAWA-getoetsten en 6 voor statushouders met een achtergrond in de kunsten) en ruim 30 werkruimtes van verschillende grootte. Dit zijn oude gymzalen, vele klaslokalen en ook werkruimtes van 3 m². Culturele instellingen huren soms een hele vleugel, in andere gevallen delen een aantal huurders gezamenlijk een klaslokaal. Daarnaast worden er, met name in de aula, regelmatig (culturele) evenementen georganiseerd, veelal door of samen met de huurders.

Ontstaansgeschiedenis

Het monumentale voormalige schoolgebouw van het Calvin College is in eigendom van de gemeente Amsterdam. Het bestaat uit het voormalige hoofdgebouw, de gymzaal en de conciërgewoning van de school. In 2016 is het pand verhuurd aan Urban Resort, die het getransformeerd heeft tot broedplaats. Het contract met de gemeente liep oorspronkelijk tot eind 2019 maar is met een jaar verlengd. Er is zicht op een tweede verlenging van een jaar, tot eind 2021.

Vervolg

Na een paar jaar is LELY uitgegroeid tot een belangrijke plek voor veel maatschappelijk actieve en jonge internationale kunstenaars. Door de huisvesting van gerenommeerde kunstinstellingen zoals De Appel en STEIM, zijn interessante verbindingen tussen de bewoners en de instellingen ontstaan, zowel programmatisch als facilitair. Individuele kunstenaars werken voor de instellingen als programmamaker, kunstenaar of suppoost en schoonmaker. De instellingen ondersteunen elkaar met uitwisseling en samenwerking en weten elkaar steeds beter te vinden. Er zijn ook initiatieven van internationale kunstenaars en instellingen die (maatschappijkritische) initiatieven ontplooiën met betrekking tot de ontwikkeling van de buurt en de stad. Onderzoek en werk worden geregeld ook in LELY gepresenteerd en geëxposeerd. Tegelijk zijn er niet veel buurtinitiatieven uit de omgeving die een plek in LELY huren. De buurt komt binnen via programma's die worden aangeboden zoals lesprogramma's voor basisschoolkinderen door De Appel of workshops van CircusLab.

Sommige woongroepen zijn heel cohesief, op sociaal vlak en ondernemend met elkaar en naar buiten toe, andere minder. Hetzelfde geldt voor de huurders in werkruimten. Huurders van de werkruimten worden door Urban Resort geselecteerd. De woongroepen werden alleen bij aanvang door Urban Resort geselecteerd. Volgens mogen de huurders zelf nieuwe huisgenoten aandrazen. Verschillende kunstenaars in LELY geven ook aan dat de collectieve verbinding tussen bewoners, instellingen, Urban Resort en de stedelijke en gebiedsontwikkeling nog versterkt kan worden. De toegankelijkheid en entree van de broedplaats zou kunnen worden verbeterd om de broedplaats beter open te stellen naar de stad. En ook de programmering van de aula heeft te maken met een aantal beperkende randvoorwaarden, zoals geluidsisolatie en gebrek aan noodzakelijke investeringen en dergelijke.

Succesfactoren en knelpunten

- De toegankelijkheid en verbondenheid met de buurt is nog onvoldoende.
- Het duurde lang voordat gemeenschapsgevoel ontstond tussen de bewoners van LELY.
- Er is een sterke internationale kunstenaarsconcentratie ontstaan.
- Collectief gevoel van eigenaarschap door kunstenaars te weinig ervaren.
- Programmering aula heeft beperkingen door beperkende randvoorwaarden.
- Tijdelijkheid dreigt succesvolle concentratie weer uiteen te laten vallen.
- Integratie succes broedplaats in gebiedsontwikkeling is vraagstuk.

Figuur 11 - Broedplaats LELY - Jessie Yingying Gong

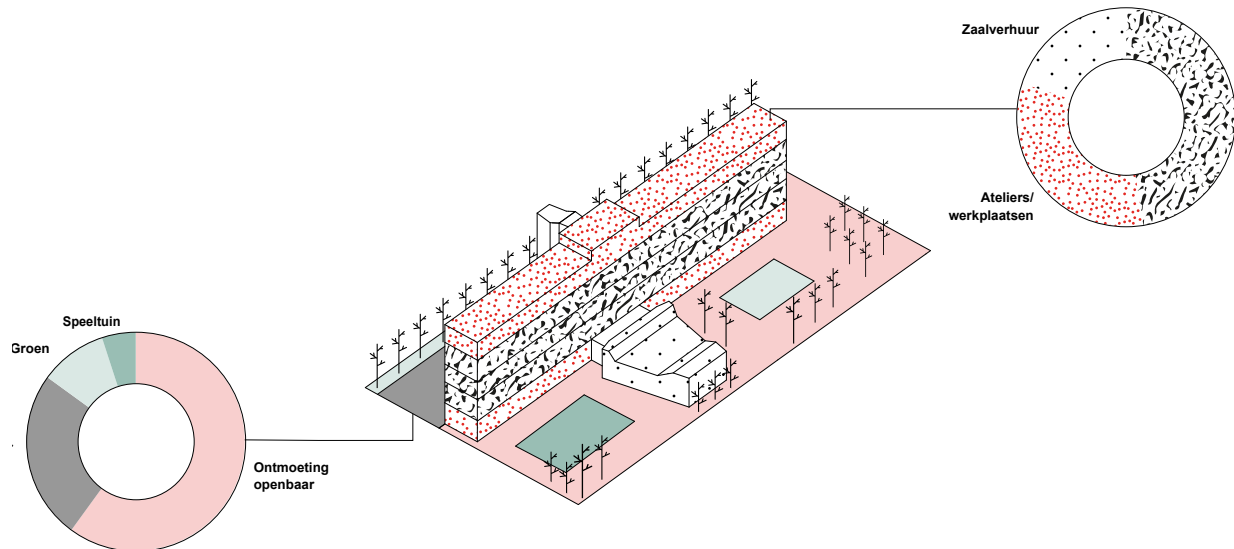
Kavelgebruik

Broedplaats LELY

Oppervlak terrein: 4302 m²

Bestemmingsplan: Gemengd

Beperkingen: Beperkingen oppervlak functies,
beperking verblijf, functies deels uitgesloten

2.6 NoordOogst

Stadsdeel: Noord

Adres: Meteorenweg 272

Website: <https://noordoogst.org/>

NoordOogst is een (tijdelijk) stadslandbouwproject op het voormalige sportpark de Melkweg. Het terrein beslaat 5 hectare. NoordOogst draait om gezonde voeding, is een duurzaam kringloopproject en is gericht op (natuur)educatie. Momenteel zijn er 16 bedrijven gevestigd, waaronder de Stadstuinderij NoordOogst (biologische zelfoogsttuinderij), Farm Lodge Amsterdam (met een aantal vakantie-appartementen) en Friekens Bierbrouwerij. Daarnaast zijn er een klein aantal gedoogde flexibele (eco-)woningen achter op het terrein aanwezig. De huurders organiseren jaarlijks gezamenlijk 2 grotere bierfestivals, en daarnaast vinden er regelmatig kleinere evenementen plaats. NoordOogst trekt jaarlijks ongeveer 30.000 bezoekers.

Ontstaansgeschiedenis

In 2014 kwam een deel van het sportcomplex Melkweg leeg te staan, waar vanwege de milieuregelgeving de komende 15 jaar geen ontwikkeling plaatsvindt. Daarom heeft stadsdeel Noord een uitvraag gedaan voor het tijdelijk beheer van het terrein, waarbij gekozen werd voor een focus op stadslandbouw. De keuze viel op het voorstel van de initiatiefnemers van NoordOogst. In de businesscase hadden zij als voorwaarde opgenomen om ook het aangrenzende terrein in beheer te nemen, inclusief de aanwezige opstallen. In 2014 werd de gebruiksovereenkomst voor het oorspronkelijke terrein getekend met de gemeente Amsterdam voor de duur van 10 jaar. Voor het aangrenzende terrein verliepen de procedures wat moeizamer, mede omdat de exploitatie en het beheer van het gemeentelijk vastgoed destijds gecentraliseerd werd. In 2016 werd een nieuwe overeenkomst gesloten, wederom voor tien jaar. NoordOogst kan daarom voortbestaan tot eind 2026.

Vervolg

De eerste gebruikers die zich vestigden op het terrein waren initiatiefnemers Buitenkans Kinderopvang, Stichting Beelease en Buitengewone Varkens. Met de jaren is het aantal huurders langzaam uitgebreid. Bij nieuwe potentiële huurders kijkt het stichtingsbestuur wat de toegevoegde waarde van het initiatief is, met inachtneming van de doelstellingen van NoordOogst. De huidige huurprijs bedraagt € 60,- per vierkante meter per jaar voor de opstallen. In de overeenkomsten met huurders is een oogmerk opgenomen en er worden jaarlijks evaluatiegesprekken gevoerd. Dusver zijn er nog geen conflicten voorgekomen. De flexibele woningen op het terrein worden (deels) bewoond door oud-bewoners van de voormalige vrijplaats Villa Friekens in Noord. In het begin werd hun komst met enige scepsis ontvangen door sommige andere huurders. Uiteindelijk blijkt deze combinatie goed te werken door permanente sociale controle en betrokkenheid, ook in combinatie met ondernemerschap door de Friekens Brouwerij op het terrein. Over enkele jaren verloopt de overeenkomst met de gemeente voor een deel van het terrein. De stichting oriënteert zich nu op mogelijkheden voor het voortbestaan van NoordOogst.

Succesfactoren en knelpunten

- De organisatievorm en overeenkomsten werken goed, met het (informeel) toetsen van de plannen van (mogelijke) huurders aan de doelstellingen van NoordOogst.
- Hoewel het project in principe open staat voor iedereen, trekt het grotendeels welgestelde Amsterdammers. De initiatiefnemers blijven het een uitdaging vinden om een bredere en meer diverse groep Amsterdammers aan te trekken. Beperkte gedoogde flexibele bewoning op het terrein werkt goed in combinatie met sociale controle en ondernemerschap.
- De initiatiefnemers ervaren frictie tussen de ambities van de politiek en de praktijk van de ambtelijke uitvoering.
 - o Dat was bijvoorbeeld het geval bij de vergunningverlening voor de rokerij.
 - o Een ander voorbeeld is het beheer van de publieke ruimte: NoordOogst wilde de overgang tussen het eigen terrein en de buurt 'openen' door het gebruik van kleine hekken en bramen struiken, die zij zelf wilden bijhouden. Vanuit de gebiedsbeheer der werd dit echter niet als mogelijkheid gezien in verband met de gemeentelijke regelgeving – waardoor nu grote hekken geplaatst zijn.
- Een goede relatie met de gebiedsmakelaar van de gemeente Amsterdam wordt ervaren als zeer belangrijk om mogelijke knelpunten of conflicten te slechten.

Figuur 12 - NoordOogst - Toon Niel

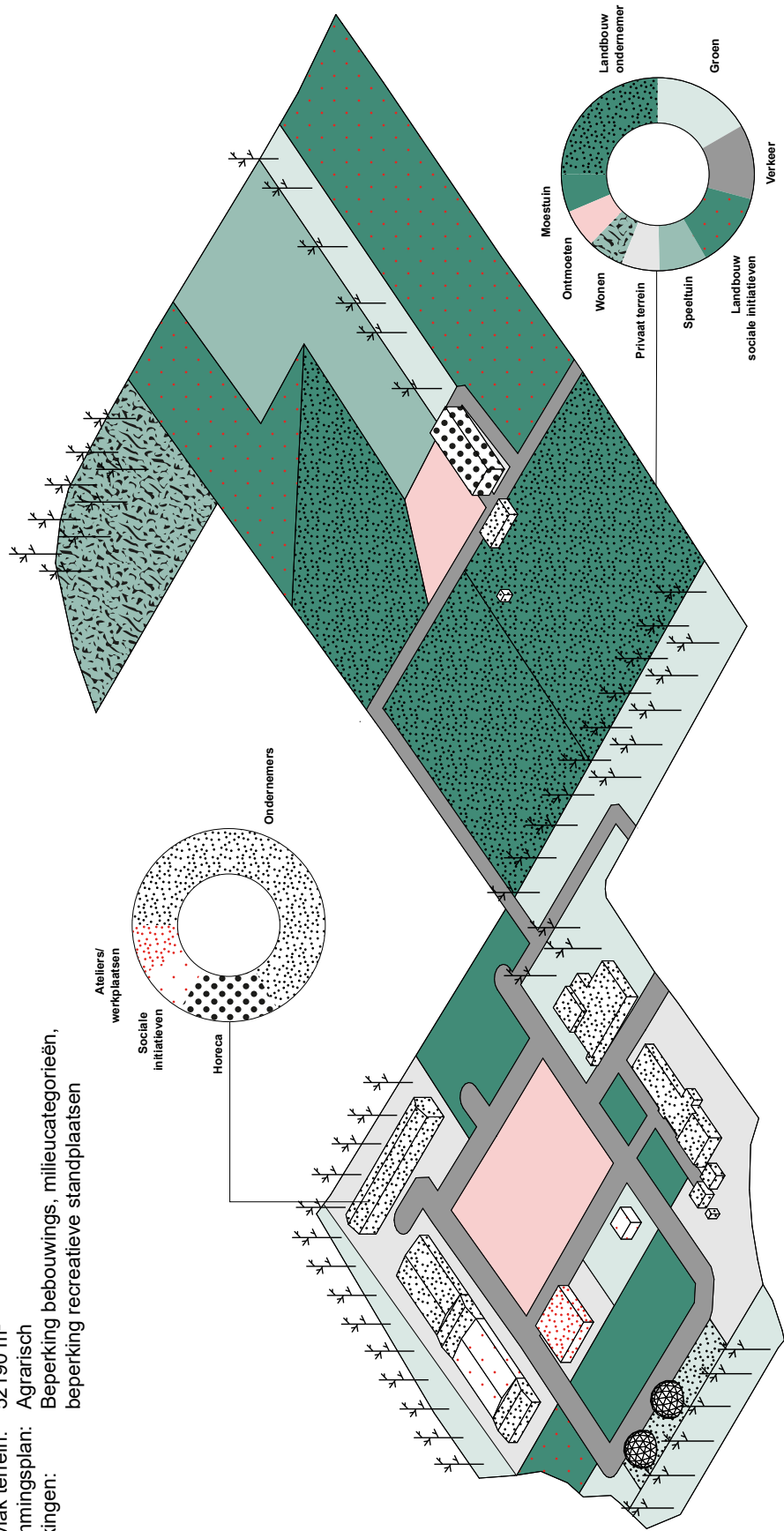
Kavelgebruik

NoordOogst

Oppervlak terrein: 52190 m²

Bestemmingsplan: Agrarisch

Beperkingen: Beperking bebouwings, milieucategorieën, beperking recreatieve standplaatsen

2.7 Bajesdorp

Stadsdeel: Oost

Adres: HJE Wenckebachweg 46

Website: <https://bajesdorp.nl/>

Bajesdorp is een woongemeenschap van – aanvankelijk – krakers. Door een aantal bewoners wordt gewerkt op locatie, en daarnaast worden er diverse sociale, culturele en ecologische activiteiten georganiseerd. De belangrijkste activiteit is het jaarlijkse Bajesdorp Festival. Er is een doorlopend (cultureel) programma in voormalige directeurswoning De Muiterij.

Ontstaansgeschiedenis

Vooruitlopend op de verhuizing van de Bijmerbajes (officieel: de Penitentiaire Inrichting Amsterdam Over-Amstel) komen in het begin van de jaren nul een aantal ciperswoningen leeg te staan. Deze worden gekraakt. In 2003 worden de eerste van deze woningen gekraakt. De gemeenschap van krakers richt in 2012 de vereniging Bajesdorp op.

Vervolg

Het terrein van de Bijmerbajes was in bezit van het Rijksvastgoedbedrijf en is in 2017 via een tender verkocht aan projectontwikkelaar AM. In de gemeentelijke Nota van Uitgangspunten voor het te ontwikkelen Bajes Kwartier is vastgelegd dat er een broedplaats van 1000 vierkante meter opgenomen moet worden in het gebied. Dit biedt perspectief voor het voortbestaan van Bajesdorp. In afspraak met AM zijn vanaf december 2018 de ciperswoningen verlaten door de bewoners. In 2019 wordt na een lange periode van onderhandelen met behulp van een intermediair een akkoord bereikt tussen Bajesdorp, de gemeente en AM. De uitkomst is dat de vereniging met hulp van de gemeente een stuk grond kopen naast (het voormalige) Bajesdorp en daar een nieuwe broedplaats ontwikkeld met sociale woon-/werk- en culturele ruimtes. In de tussentijd wonen zij in een tijdelijk dorp op het terrein.

De financiering van locatie en wooncoöperatie gaat via een Duitse bank, in Nederland is dit nog erg lastig. Organisatievorm is een coöperatieve vereniging naar Duits voorbeeld van een Miethäusersyndicat. De coöperatieve vereniging heeft een veto op latere verkoop, en kan daardoor nooit verkocht worden. Deze nieuwe vorm van ontwikkeling voor Nederland zorgt voor lastige samenwerking met bureaucratie. Uiteindelijk is men eruit gekomen met de gemeente (Grond en Ontwikkeling en Bureau Broedplaatsen) maar nu zijn ze nog in afwachting van de goedkeuring van de erfpachtconstructie voordat de koop daadwerkelijk rond is.

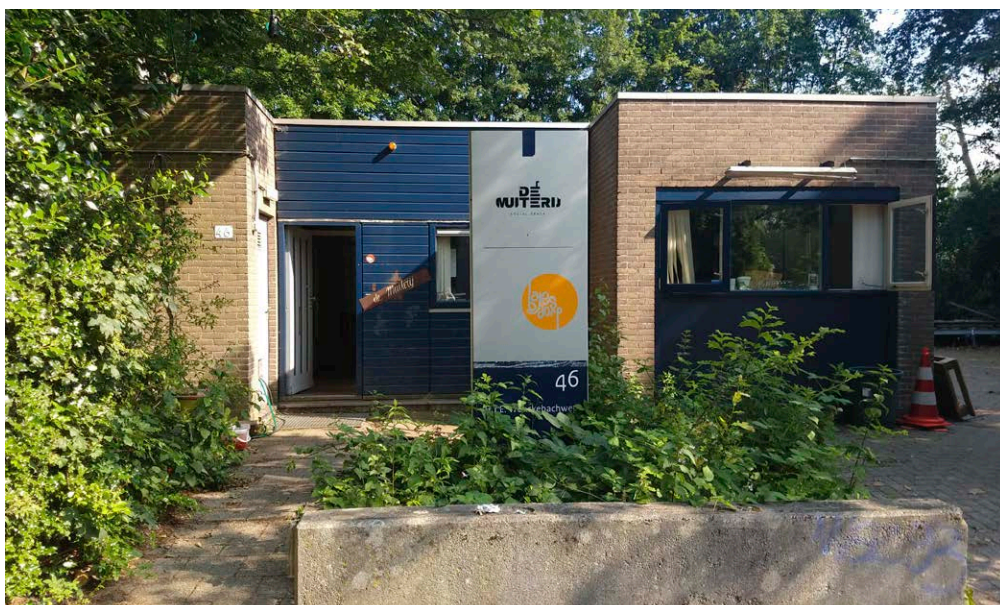
De vereniging ervaart de samenwerking met de gemeente als moeizaam. Er is weinig flexibiliteit ten opzichte van het originele stedenbouwkundig plan. Veel van de regels en uitgangspunten knellen met wat er voor een Vrije Ruimte nodig is en passen niet bij het karakter van de nieuw te ontwikkelen broedplaats. De gemeente werkt traag en bureaucratisch ten opzichte van initiatiefnemers, die veel eigen tijd in een project stoppen. Ook ervaren ze weinig inzet van de gemeente om gezamenlijk tot een oplossing te komen. Al met al zijn de gemeentelijke processen, beleid en grondprijzen

zijn nu niet goed toegesneden op nieuwe vormen van multifunctionele niet-commerciële zelfwerkzame initiatieven. Er is dan ook veel behoefte aan meer ondersteuning en begeleiding in het proces. Dat zou iemand van de gemeente kunnen zijn, of een intermediair.

De interne structuur van de vereniging is sterk door intensieve samenwerking en tijdsinvestering. De toelating bij de vereniging gaat door middel van onderschrijving van de beginselen: samenleven op basis van de principes sociaal, duurzaam, creatief en autonoom. Als broedplaats worden in de toekomst waarschijnlijk ook CAWA-regelingen van toepassing.

Succesfactoren en knelpunten

- Bereidheid initiatiefnemers en ontwikkelaar om (deels) Vrije Ruimte in samenwerking te bestendigen.
- De interne structuur is sterk door het samenwerken naar gemeenschappelijk doel om een alternatief, niet op winst gericht woonmodel in Amsterdam te introduceren. Dit vergt een grote tijdsinvestering van de initiatiefnemers
- Duits model van Miethäusersyndicat, is experimenteel in Nederland. Het pand kan later nooit meer verkocht worden.
- Subsidie vanuit Provincie Noord-Holland voor noodzakelijke hulp intermediair bij onderhandelingen.
- Ontbreken intermediair bij gemeente maakt samenwerking lastig en scheef t.o.v. eigen tijdsinvestering initiatiefnemers.
- In eerste instantie moeizame samenwerking met de gemeente o.a. door knellende regelgeving t.o.v. flexibiliteit en nieuw initiatief. Later ging dit beter, vooral met Bureau Broedplaatsen, maar de samenwerking met Grond en Ontwikkeling verloopt nog steeds moeizaam.

Figuur 13 - Bajesdorp - bajesdorp.nl

Kavelgebruik

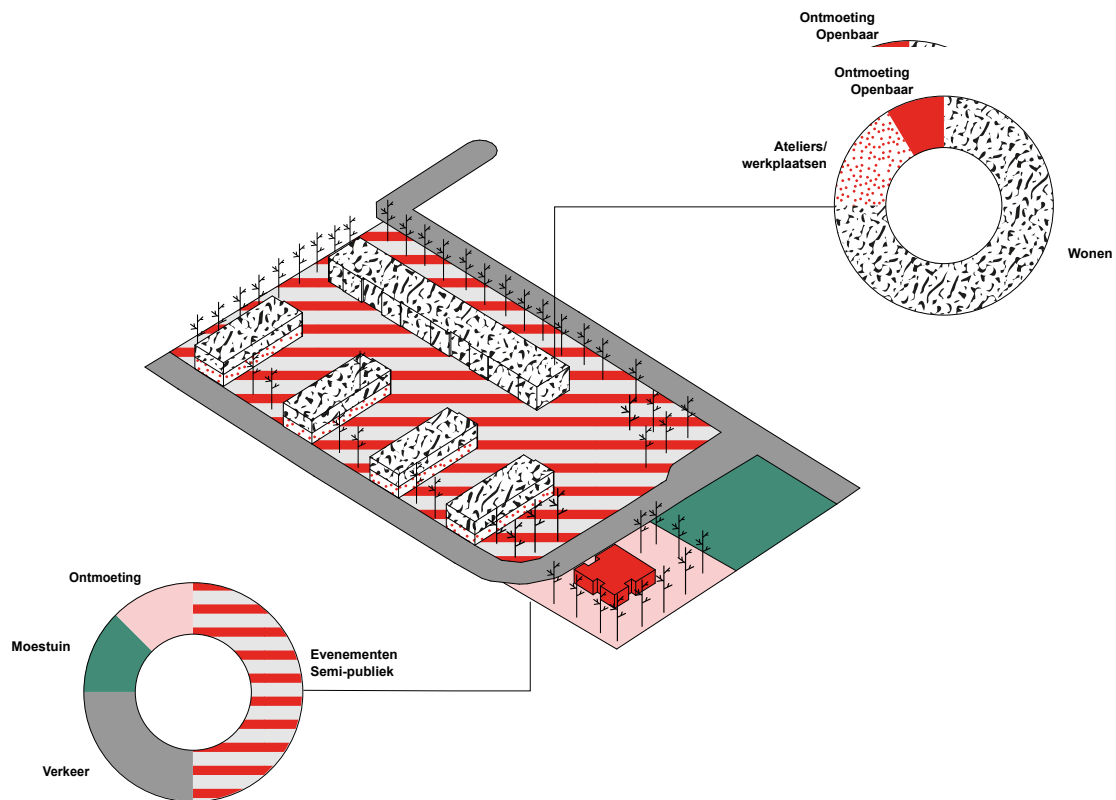
Bajesdorp

Oppervlak terrein: 7814 m²

Bestemmingsplan: Gemengd

Beperkingen: Aanvullende functies onder goedkeuring bevoegd gezag

N

2.8 De Vliegtuin

Stadsdeel: Noord

Adres: Distelweg 83

Website: <http://vliegtuin.nl/>

Het collectief De Vliegtuin is een verzameling van creatievelingen die onder andere actief zijn op het gebied van hout- en staalbewerking, het bouwen van kunstwerken en groen. Ook organiseren zij activiteiten voor buurtbewoners op het gebied van kunst- en natuureducatie. De Vliegtuin is gelegen aan de Distelweg in de Buikslooterham in stadsdeel Noord. De Vliegtuin is onderdeel van de begane grond en het buitenterrein van het 'verkeerstoren' gebouw, waar boven het concertpodium en café-restaurant De Ruimte is gevestigd. Hier bevinden zich ook de ondersteunende zomerhoreca De Distel en de buitensauna Saunakaravaan.

Ontstaansgeschiedenis

De Vliegtuin is eind 2015 ontstaan. Een deel van de initiatiefnemers is in Amsterdam begonnen in het pand Isolatorweg 17 als stichting de Crealisatie Coöperatie, als mede voorlopers van broedplaats De Hoop in Zaandam. Vanuit het initiatief op de Isolatorweg is vanaf 2012 een stichting opgericht die een tijdelijk onderkomen heeft gevonden aan de Distelweg. Concertpodium De Ruimte had het pand aan de Distelweg gevonden en contact met de eigenaar opgenomen. Toen hebben zij de Crealisatie Coöperatie gevraagd om hoofdhuurder te worden, want het terrein was te groot voor hen alleen. In november 2015 zijn ze daar begonnen. De huurovereenkomst is met een particuliere eigenaar op tijdelijke basis. De inzet was oorspronkelijk dat ze ongeveer 1,5 jaar gebruik konden maken van de locatie.

Vervolg

De huurovereenkomst is ondertussen meerdere keren verlengd met een aantal maanden. Er is goed contact met de eigenaar.

Gedurende het verblijf aan de Distelweg heeft de Vliegtuin knelpunten in de samenwerking met de gemeente ervaren wat betreft de planologische medewerking voor vergunningsvrije bouwwerken en de handhaving daarvan. Verder is er ook veel behoefte aan betere communicatie met en ondersteuning vanuit de gemeente. Als je als initiatief iets net anders wilt doen dan normaal, dan is het onduidelijk waar je terecht kunt. Daarnaast reageert de gemeente traag, terwijl initiatieven vaak met korte-termijn situaties zitten. Een soort tussenpersoon zou gewenst zijn, die de verbinding legt tussen initiatieven en de gemeentelijke organisatie.

De Vliegtuin ziet een vrijplaats als een plek waar je je talent ontdekt en waar mensen kunnen experimenteren. In een vrijplaats is veel kruisbestuiving en uitwisseling: je leert van elkaar. De kracht zit in het collectief, de zelfredzaamheid en de samenwerking: elkaar helpen als dat nodig is. De Vliegtuin noemt dit de Rafelrandacademie. Leren waar je goed in bent door zelf uit te proberen zonder druk van buitenaf en ruimte om te experimenteren: je kan fouten maken zonder dat het meteen veel huur kost. Veel mensen komen spontaan langs voor hulp met iets zagen bijvoorbeeld en raken geïnspireerd. Het gaat om samen ondernemen, nieuwe ideeën ontwikkelen: een plek

waar mensen zich kunnen verenigen. De voorwaarde voor succes van een plek zoals de Vliegtuin is dat de organisatie in eigen beheer is, zonder tussenpartij. Het bestuur staat op de werkvloer en het liefst met weinig externe partijen (misschien een raad van toezicht). Het hebben van een entiteit daarvoor is belangrijk, de toetsingskaders zijn bijvoorbeeld de statuten van een stichting of vereniging. Zelfbeheer leidt tot grotere verantwoordelijkheid: bijvoorbeeld jaarverslagen. Het bestuur kan dan aangesproken worden.

Wanneer de Vliegtuin de huidige locatie definitief moet verlaten, wensen zij een doorstart te maken als een ecologische broed- of vrijplaats. Om te zorgen dat je iets op kunt bouwen, moet zo'n ruimte minimaal 5 jaar beschikbaar zijn (maar liever nog 10 jaar of zelfs permanent).

Succesfactoren en knelpunten

- Zelfgeorganiseerd collectief gericht op experimenteel en startend creatief ondernemerschap, zelfvoorzienend.
- Open voor experiment en falen, inclusieve benadering (geen voorwaarden vooraf).
- In staat met weinig middelen locatie geschikt te maken voor meerdere creatieve initiatieven. Goede verstandhouding met private verhuurder van locatie.
- Lastige samenwerking met gemeente voor planologische medewerking voor vergunningsvrije bouwwerken.
- Tijdelijkheid zorgt voor uiteenvallen collectief. Geen zicht op nieuwe locatie.
- Urgentie en aanpakkersmentaliteit initiatief in contrast met complexe processen gemeente.
- Gebrek aan intermediair bij gemeente, nu (nog) niet goed ingevuld bij Broedplaatsen / Vrije Ruimte beleid voor behoefte gebruiker.

Figuur 14 - De Vliegtuin - vliegtuin.nl

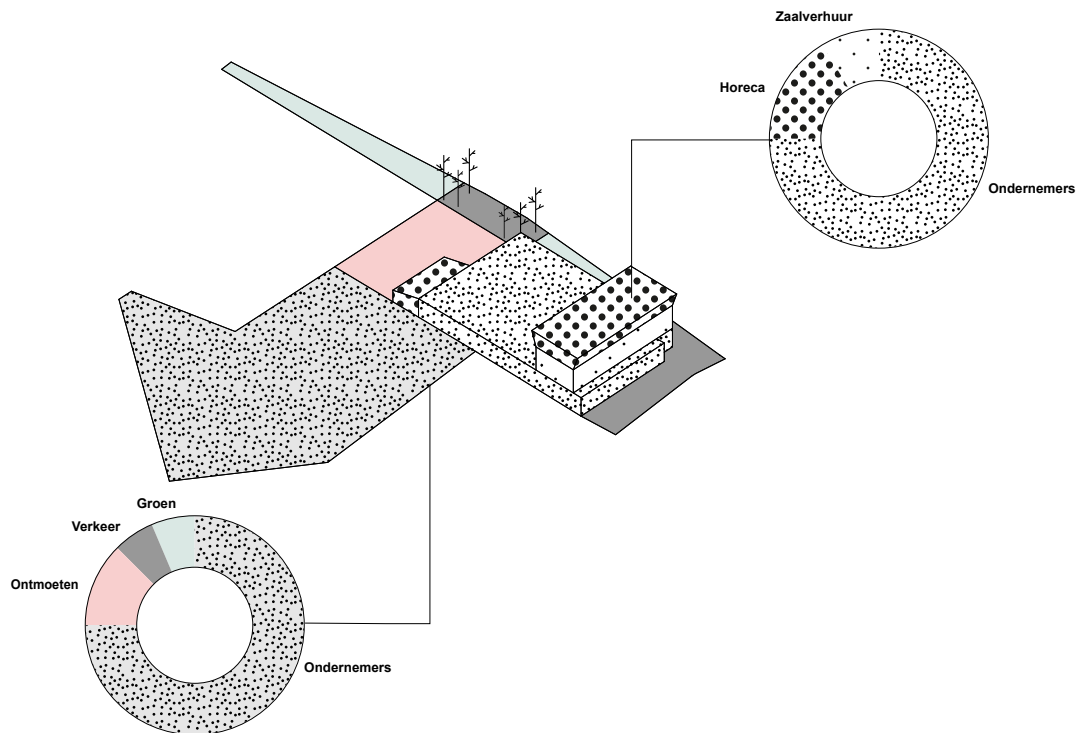
Kavelgebruik

De Vliegtuin

Oppervlak terrein: 6851 m²

Bestemmingsplan: Gemengd

Beperkingen: Geluidsbelasting

2.9 Heesterveld Creative Community

Stadsdeel: Zuidoost

Adres: Heesterveld 75

Website: <http://heesterveldcc.nl/>

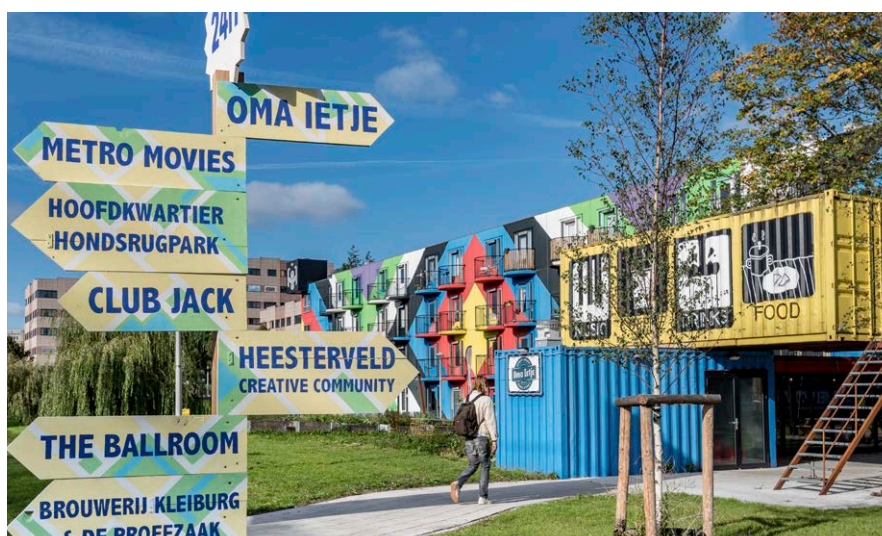
Heesterveld Creative Community is een complex met woonwerk-ateliers voor CA-WA-geregistreerde kunstenaars, met een gezamenlijke ruimte voor kleinschalige evenementen. In de plinten van het complex is ook commerciële bedrijfsruimte, met onder meer een hostel, een horecagelegenheden, en een tattoo-artist. Het complex is gelegen in de Heesterveldbuurt en is eigendom van Ymere.

Ontstaansgeschiedenis

Het Heesterveld-complex is eigendom van Ymere. Zij wilden het slopen, maar vanwege de financiële crisis werd gezocht naar een tijdelijke invulling van het complex. Daartoe werd in 2012 een vereniging opgericht, bestaande uit bewoners en creatieven. Dat verliep niet geheel naar wens, mede omdat de leden een gebrek aan bestuurlijke ervaring hadden. Ymere heeft vervolgens de vereniging opgeheven en er een stichting van gemaakt, met een professioneel bestuur.

Vervolg

De Heesterveld Creative Community krijgt geld van Ymere en het stadsdeel voor het beheer van het complex. De bewoners huren via Ymere, en de commerciële bedrijfsruimten worden ook via Ymere verhuurd. De stichting zou graag meer autonomie hebben en het complex in eigen beheer nemen. Daarover zijn ze nu in gesprek met Ymere, maar het is onduidelijk of dat gaat lukken. Ook voeren ze gesprekken met Bureau Broedplaatsen, voor subsidie voor de programmering en verbouwing van de projectruimte.

Figuur 15 - Heesterveld Creative Community - Alphons Nieuwenhuis (2018)

Succesfactoren en knelpunten

- Vergunningstraject voor evenementen is lastig. Zij willen graag evenementen organiseren (bijvoorbeeld een beeldentuin) in de binnenplaats van het flatgebouw. maar omdat dat publieke ruimte is moet de vergunning al 6 maanden van tevoren aangevraagd worden en gaat dat moeizaam.
- De CAWA-toetsing zorgt voor duidelijkheid wat betreft toelating. Alle aanmeldingen worden eerst getoetst door de CAWA, en daarmee wordt de artistieke kwaliteit van de bewoners gewaarborgd. Vervolgens beslist de stichting wie daadwerkelijk een plek toegewezen krijgt. Daarbij kijken ze naar de diversiteit van de bewoners (bijvoorbeeld qua discipline) en naar het aandeel bewoners uit Zuidoost.
- Een aandachtspunt is de betrokkenheid van bewoners bij de invulling en programmering van Heesterveld CC. De meeste bewoners zijn op individuele basis naar Heesterveld gekomen en niet iedereen heeft evenveel behoefte om gezamenlijk activiteiten te ondernemen. Door bijeenkomsten te organiseren probeert de stichting dit wel te faciliteren en stimuleren. In de laatste periode is het gemeenschapsgevoel wat gegroeid, mede omdat veel kunstenaars met de corona-crisis meer tijd hebben.
- De stichting heeft geen eigen inkomsten en is afhankelijk van het stadsdeel en Ymere, die financieren onder bepaalde voorwaarden. De stichting zou graag meer autonomie hebben.

Figuur 16 - Heesterveld Creative Community - heesterveldcc.nl

Kavelgebruik

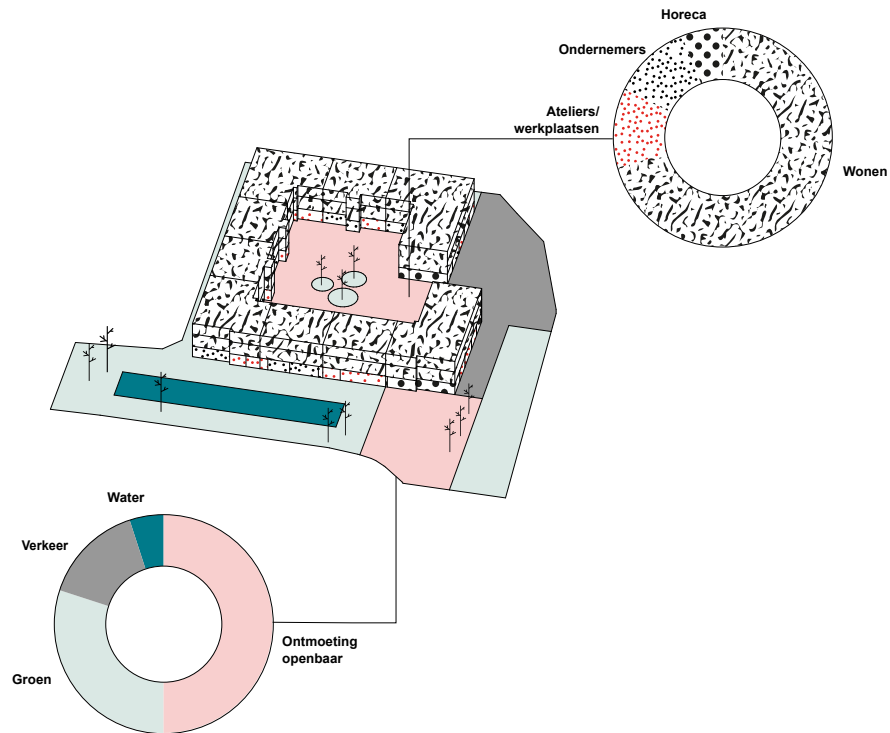
Heesterveld Creative Community

Oppervlak terrein: 5513 m²

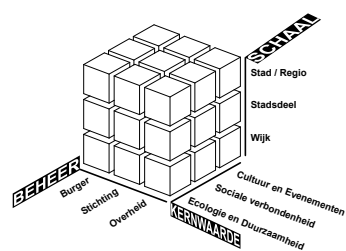
Bestemmingsplan: Wonen, Gemengd

Beperkingen: Geluidsbelasting

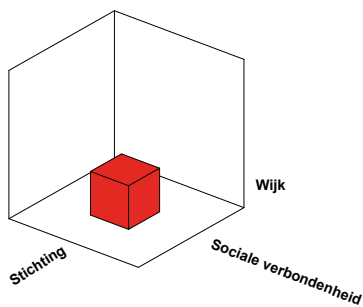
N
↗

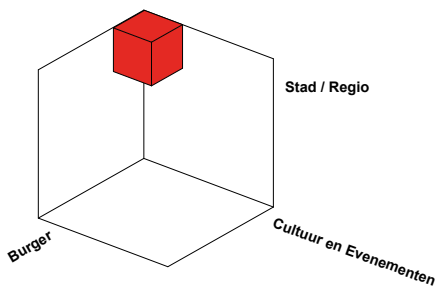
Overzicht praktijkvoorbeelden

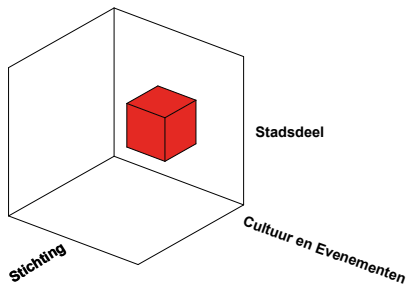
Ru Paré

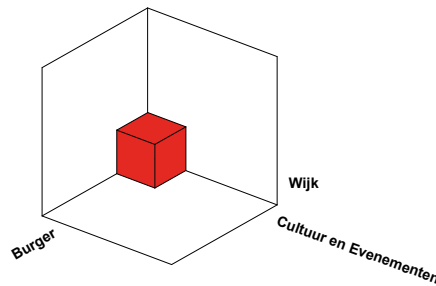
X-Heling NDSM

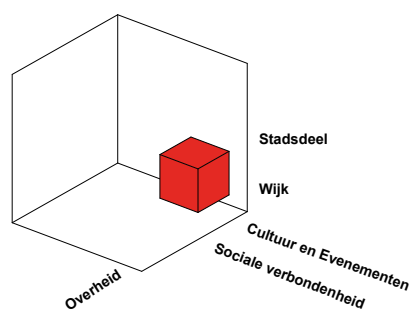
Nieuw en Meer

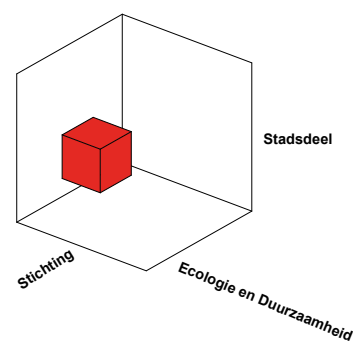
Westside Sloterveer

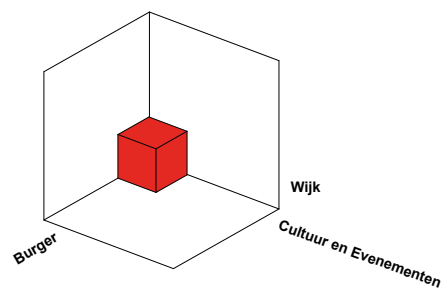
Broedplaats LELY

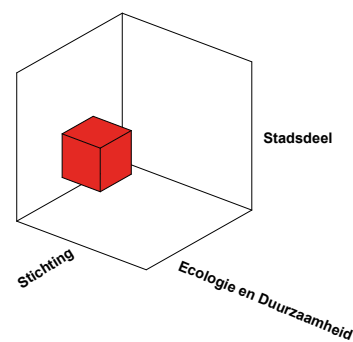
NoordOogst

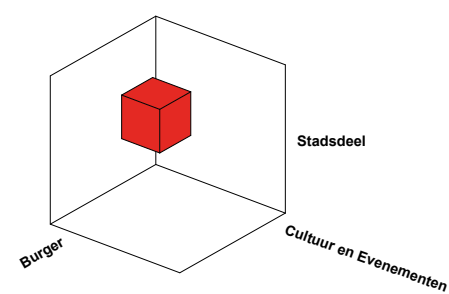
Bajesdorp

Vliegtuin

Heesterveld Creative Community

Conclusies

De evaluaties van de 10 initiatieven hebben veel inzicht gegeven in de succesfactoren en knelpunten bij initiatieven, zowel wat betreft de interne organisatie als waar het gaat om de relatie met externe partijen en de bestaande regelgeving. Onderstaand zijn veel voorkomende succesfactoren en knelpunten puntsgewijs samengevat.

Succesfactoren

Bestendigheid: initiatieven noemen huurcontracten en eigendom voor onbepaalde tijd als belangrijke succesfactor. Door zekerheid kunnen investeringen worden gedaan (zowel qua geld als qua tijd). Ook draagt het bij aan het gevoel van collectiviteit en eigenaarschap.

Doelgerichtheid: Het hebben van een duidelijk gezamenlijk doel versterkt de interne structuur en samenhang van het initiatief. Het maakt het initiatief ook weerbaarder in onderhandelingen en ten opzichte van potentiële bedreigingen van buitenaf.

Heldere organisatievorm: Om zowel intern als extern duidelijkheid te hebben over visie, waarden en normen en werkwijzen, helpt het vaak om een duidelijke transparante organisatievorm met statuten of een visie te hebben. Vaak is dit een stichting, vereniging of coöperatie, omdat het bijna altijd om niet-commerciële initiatieven gaat. Basisdemocratie is vaak een leidend principe.

Ruimte en tijd om te falen: Experimenten kunnen ook falen. Hiervoor is tijd en ruimte nodig om te leren. Interne en externe structuren moeten hier rekening mee houden.

Zelfwerkzaamheid: Door ruimte en organisatie zelf vorm te geven, ontstaat verantwoordelijkheid en commitment. Intensieve tijds- en arbeidsinvesteringen besparen (financiële) kosten.

Inclusiviteit: Openstaan voor nieuwe ideeën en mensen, die op basis van zelfwerkzame principes willen wonen/werken. Een goede balans tussen langere ervaring in het initiatief en nieuw bloed.

Autonomie: Er leeft meestal een sterke behoefte aan onafhankelijkheid ten opzichte van markt- en regeldenken (binnen de voor het initiatief noodzakelijke financiële en wettelijke kaders).

Niet-commercieel: De doelstelling van het collectief beoogt geen commercieel belang. Dit geldt ook voor de afzonderlijke leden.

Financieel gezond: Om autonoom, zelfwerkzaam het bestendig te kunnen zijn, is het nodig om als collectief een financieel gezonde huishouding te hebben.

Erkenning: Als externe partijen, zoals marktpartijen en overheid, de waarde van het initiatief willen erkennen en zich hiervoor willen inzetten, is er veel mogelijk om een initiatief te faciliteren en te bestendigen.

Dit vergt dan vaak nog wel een lang onderhandelingstraject.

Flexibiliteit in regelgeving: Als de gemeente bereid is om regels flexibel toe te passen op de situatie van het initiatief, en handhaving hier naar handelt, maakt dit het leven voor initiatiefnemers een stuk minder moeilijk (vanzelfsprekend binnen de noodzakelijke wettelijke kaders).

Knelpunten

Tijdelijkheid: Hoewel tijdelijke initiatieven voor een bundeling van energie kunnen zorgen en sommige initiatieven graag onder deze condities werken, is het funest voor het uitbouwen van al het geïnvesteerde als initiatieven na een bepaalde periode geen uitzicht hebben op hun voortbestaan. Er leeft soms ook het gevoel dat initiatieven op instrumentele wijze 'gebruikt' worden en dat er in de uiteindelijke stedelijke en economische ontwikkeling geen plaats meer voor hen is.

Eigen tijdsinvesteringen en kosten: De hoeveelheid eigen tijd, arbeid en kosten die in een initiatief gaan zitten wordt vaak onderschat.

Gebrek aan erkenning: Er leeft een gevoel van gebrek aan erkenning voor de bijdrage die initiatieven leveren aan de maatschappij.

Marktcondities: Initiatieven die uit principe niet-commercieel zijn, worden toch vaak afgemeten aan marktcondities bij onderhandelingen, doelstellingen, gebruik, vergunningen, handhaving et cetera. Zulke initiatieven staan ook steeds meer onder druk bij stedelijke ontwikkeling.

Financiering: Nederlandse banken zien vaak geen mogelijkheden in financiering van nieuwe vormen van woon-/werkcoöperaties en zijn deze niet gewend. Bijvoorbeeld bij Duitse banken zijn hier vaak meer mogelijkheden. Er zijn ook weinig fondsen of private investeerders waar initiatieven terecht kunnen. Subsidieregelingen zijn ingericht op één beleidsdoel, waar multifunctionele initiatieven vaak tussen vallen.

Regelgeving en handhaving: Uitgangspunten, regelgeving, vergunningverlening en handhaving zijn vaak niet toegesneden op Vrije Ruimte initiatieven. Het gaat daarbij niet zozeer om de noodzakelijke wettelijke kaders, maar meer om de toepassing daarvan.

Moeizaam contact met de gemeente: Het is lastig voor initiatieven om binnen de gemeente de juiste contactpersonen te vinden. Daarbij zijn er vaak verschillende ambtenaren in verschillende organisaties betrokken bij een initiatief. Contacten met stadsdelen worden wisselend positief (veelal relatie met gebiedsmakelaars) en negatief ervaren (regelmatig waar het handhaving en vergunningen betreft).

Beperkte bezetting en scope Bureau Broedplaatsen: Bureau Broedplaatsen wordt niet altijd gezien als flexibele partner op het gebied van initiatieven. Het broedplaatsenbeleid wordt gezien als teveel ingekaderd en met een te beperkte scope voor veel initiatieven.

Onderhandelingen met Vastgoed: Onderhandelingen met Gemeentelijk Vastgoed, zowel over gebruik als huur van gemeentelijk vastgoed en grond gaan vaak moeizaam. Onder andere de maatschappelijke of kostprijsdekkende huur is vaak te hoog voor een startend initiatief.

Top-down structuren vs. bottom-up structuren: Top-down structuren staan op gespannen voet met zelfwerkzaamheid en bottom-up structuren. Dit geldt zowel voor de samenwerking met de gemeente als in de relatie met tussenorganisaties. Dit hangt vaak samen met eisen die gesteld worden aan initiatieven door eigenaren van vastgoed. Hierdoor zijn intermediaire organisaties nodig, zoals bij professioneel leegstandsbeheer of bij de ontwikkeling van broedplaatsen. Hoewel deze zoveel mogelijk ten dienste willen staan van de initiatieven, is er vaak sprake van een gespannen verhouding met de behoefte aan zelfwerkzaamheid van initiatieven.

Geen goede voorwaarden Vrije Ruimte in ruimtelijk beleid en gebiedsontwikkeling: In het vigerende ruimtelijke beleid van de gemeente is weinig ruimte voor Vrije Ruimte initiatieven en worden initiatieven steeds meer naar buiten gedrukt. Dit komt de dynamiek in centralere delen van de stad niet ten goede. In de gebiedsontwikkeling kunnen initiatieven meestal alleen tijdelijk als placemaking fungeren en is er na ontwikkeling alleen (beperkte) ruimte voor met name broedplaatsen beschikbaar.

3

Gesprek met de stad

Introductie

De afgelopen tijd zijn we op verschillende manieren in gesprek gegaan met de stad. Zo hebben we een Maaksessie Vrije Ruimte georganiseerd met verschillende initiatiefnemers en andere betrokkenen in Amsterdam. Daarnaast zijn we aanwezig geweest bij verschillende (bestaande) bijeenkomsten in de stad, waar we op een laagdrempelige manier in gesprek gingen over Vrije Ruimte met bewoners en andere geïnteresseerden. Verder hebben we ook regelmatig gesprekken gevoerd met de Amsterdamse Vrijeruimtemakers over de realisatie van een specifieke vorm van Vrije Ruimte: de grote-woonwerkgemeenschap. In dit hoofdstuk worden deze drie activiteiten verder omschreven met daarbij de belangrijkste resultaten die uit deze bijeenkomsten en gesprekken zijn voortgekomen.

Daarnaast hebben we sinds de zomer van 2019 ook veel (informele) gesprekken gevoerd met initiatiefnemers en andere betrokken uit heel Amsterdam. Daarbij hebben we ook verschillende Vrije Ruimte-locaties bezocht. De gesproken partijen zijn onder andere initiatiefnemers van (de geïnventariseerde) Vrije Ruimte locaties en verhuurders en beheerders van vastgoed. Hoewel we deze gesprekken niet allemaal hebben gedocumenteerd, hebben we hierdoor wel meer inzicht verkregen in de bestaande situatie en is een globaal beeld verkregen van belangrijke thema's, voorwaarden en knelpunten bij Vrije Ruimte initiatieven. Ook zijn zo de contacten gelegd voor verdere uitwerking van (deel)onderwerpen van de Expeditie Vrije Ruimte.

3.1 Maaksessie Vrije Ruimte

Op 1 november 2019 vond de Maaksessie Vrije Ruimte plaats, waarbij wethouder Marieke van Doorninck in gesprek ging met een brede groep Amsterdammers die actief Vrije Ruimte maken in de stad. Daarin werd gesproken over de invulling van Vrije Ruimte in het Pilotjaar 2020, én de betekenis van Vrije Ruimte in 2050 (in het licht van de Omgevingsvisie Amsterdam 2050). De sessie werd begeleid door het bureau Idiotes.

Belangrijke uitkomsten van het gesprek zijn:

- Experimenteer met nieuwe locaties, maar zet ook in op het behoud van bestaande Vrije Ruimte. De gemeente moet onderzoeken hoe zij kan helpen deze te versterken (bijvoorbeeld door investeringen).
- Het ontwerp van een pilotjaar moet in samenspraak en co-creatie gebeuren: maak bijvoorbeeld een raad bestaande uit zowel jonge cultuurmakers, mensen uit de gevestigde orde en mensen vanuit de buurt. Aandachtspunt daarbij is inclusiviteit.
- Een belangrijke conditie voor succesvolle initiatieven is dat (fysieke) ruimte ook langer beschikbaar is. Permanente plekken hebben de voorkeur, zodat er dingen kunnen ontstaan en groeien.
- De gemeente moet (meer) vertrouwen geven aan initiatiefnemers en gebruikers.
- Bij de invulling van Vrije Ruimte moet de behoefte vanuit de wijk centraal staan.
- Organiseer lerend vermogen.
- Het meten van het succes van pilotlocaties is een aandachtspunt. De impact van Vrije Ruimte is niet altijd meetbaar, aangezien het gaat om ervaring en niet direct om innovatie. Gebruik daarom alternatieve modellen van meten, waarin waardes zoals zelforganisatie, duurzaamheid, en impact op de omgeving en gebruikers centraal staan. Meet samen met de gebruikers.

De visualisatie met alle resultaten van de Maaksessie zijn weergegeven op pagina 62 tot en met 67. Daarin wordt gesproken over het 'pilotjaar 2020.' Ondertussen is onze terminologie veranderd en noemen we dit de Expeditie Vrije Ruimte 2020-2021.

Figuur 17 - Maaksessie Vrije Ruimte 1 November 2019 - Idiotés (2019)

HOE KUNNEN WE....?

Samen het pilotjaar 2020 ontwerpen?

Het pilotjaar kan verschillende vormen kennen. Geef aandacht aan initiatieven die al lopen, meet ook deze. Versterk en behoud huidige vrijplaatsen. Verken nieuwe locaties (een locatie per stadsdeel) en faciliteer experiment. Organiseer voor het geheel een raad van jonge cultuurmakers, mensen uit de gevestigde orde en mensen vanuit de buurt. Let op! een inclusieve vertegenwoordiging in de raad en een juiste representatie van Amsterdam.

Het beste samenwerken met aansluitende programma's?

Allereerst is van belang dat ontsloten wordt welke experimenten al lopen in de stad. Organiseer vervolgens publiciteit en inspiratie zodat men elkaar vindt en belangenversterking ontstaat op de lange termijn.

Een pilot vormgeven op basis van een inhoudelijk thema?

De pilot kan inhoudelijk vorm krijgen op twee verschillende manieren:
1. Geef de ruimte vrij en laat maatschappelijke initiatieven hun gang gaan.
2. Kies een maatschappelijke opgave - circulaire stad, onderwijs, nieuwe economische modellen - en koppel deze aan een specifieke locatie.

Stappen nemen om alle Amsterdammers optimaal laten profiteren van bijzondere vrije ruimte, nu en in de toekomst?

Vrije ruimte kent vele vormen, maar wordt bovenal gevormd door een zelfredzame groep die tijd wil wijden aan een project of locatie. Vrije ruimte is daarmee deelbaar, het gaat om tijd hebben en delen. Help Amsterdammers met klein beginnen en de behoefte van de wijk centraal te stellen. Oftewel de ontwikkelwijk: ruimte (in tijd en plaats) bieden om toe te eigenen, vertrouwd mee te raken en om zichzelf te laten groeien. Stel bijvoorbeeld de publieke ruimte beschikbaar aan de mensen die eromheen wonen, zonder verwachtingen en met minder eisen. Vrije ruimte mag geen privilege zijn, denk daarom ook aan een pilot rondom het inzetten van vastgoed en grond in termen van maatschappelijke meerwaarde, denk aan ruimte voor vluchtelingenwerk. De pilotorganisatie (en de deelnemers) heeft de verantwoordelijkheid om mensen te verbinden - haves & have nots - en niemand te onderschatten. Organiseer lerend vermogen en ruimte voor doorontwikkeling naar schaalbare interventies die de stad ten goede komen.

De verschillende belangen tegen elkaar afwegen?

De verschillende belangen door we tegen elkaar afwegen door het proces horizontaal te maken. Leren van elkaar is de kracht van diverse partijen betrekken. Meer aandacht voor het midden en minder in extremen uitwerken. Samen reflecteren en criteria voor succes benoemen. De impact meten op gedeelde waarden in de pilot.

Een jaar Vrije Ruimte het beste testen?

Een pilotjaar vrije ruimtes kunnen we het beste testen door publieke ruimte vrij te geven en het inrichten een nieuwe openbare ruimte. Meten door alternatieve profijtmodellen te bepalen en deze vervolgens bestuderen / beoordelen. Bijvoorbeeld; inclusiviteit, zelfvoorzienend, zelforganisatie, impact op de omgeving en impact op de gebruikers. Meten van duurzaamheid (houdbaarheid, ecologisch verantwoord). Meten door van de bijdrage sociale cohesie. Meten van druk, mate van stress toetsen. Minder meten door vertrouwen geven en eigenaarschap te delen.

Een pilotlocatie vinden, waar een groep mensen toegang krijgt om te doen wat zij willen?

Met als doel om een diverse groep mensen te faciliteren om te doen wat zij willen, kan je een nieuwe pilotlocatie vinden door te kijken naar diverse soorten;

- a. Leegstaande gebouwen (bijv. Kazerne Zuidoost)
- b. Braakliggend terrein
- c. Openbare ruimte
- d. Open aan het water, de grachten, (spannend) de bijv. Passengers Terminal
- e. Groei en bloei (tuin, groen, park)

Vergeet hierbij de voormalige vrijplaatsen niet, je hoeft niet altijd nieuwe dingen te verzinnen. Het bestaande verbeteren, door alle bestaande vrije ruimtes in kaart brengen en kijken welke behoefte er nog is om dit te verbeteren en / of aanvullen. Investeren in impactvolle ruimtes kan soms beter uitpakken. Bijvoorbeeld: de Ceuveel, Tuinen van West, Paradiso, BimHuis, Stedelijk, Melkweg en Rijksmuseum.

Vrije ruimtes meetbaar maken/toetsen?

We kunnen vrije ruimtes meetbaar maken door ze te laten toetsen door de bewoners community zelf; voor wie is het resultaat? Vrije ruimtes als voorbeeldfunctie voor de hele stad. We kunnen impact op leefbaarheid meten, sociale culturele waarde; sociaal, mentaal, veiligheid en gezond.

Toetsen op meervoudige waardecreatie binnen experiment/pilot. Internationaal regeneratief (duurzaam) experimenteren!

Maak beleid op basis van duurzaamheid. Maken gebeurd door de makers, toetsen gebeurd vaak door de gemeente. Het bestaansrecht van de vrije ruimte is niet altijd meetbaar. Het gaat om ervaring versus innovatie. Letop! dat je de ervaring in de stad niet kwijt raakt, wees zuinig op creatief kapitaal.

Wenselijke uitkomsten vinden?

Wenselijke uitkomsten geven we vorm door gedoogbeleid toe te staan.

Minder verwachten, meer laten gebeuren.

We moeten er met z'n allen vooral niet uitkomen. Een suggestie is 'Free space Amsterdam' a day without rules ~ exchange of good deeds (geen geld). Minimaal 3 jaar experimenteren bijvoorbeeld in Zuidoost drie tuinen door middel van een veelvoud vormen die dit mogelijk maken, denk aan research natuur en voedseleducatie. In Sloterdijk (denk aan cultuurtafel Sloterdijk). En experiment aan de grachten, vroeger waren de grachten vrije ruimte, Amsterdam telt 178 grachten.

Een democratische, transparante, creatieve samenwerking organiseren?

We organiseren een democratische, transparante, creatieve samenwerking door Artistic Research te gebruiken en opleidingen te betrekken. Oog voor soft skills en leren van elkaar. Democratisch transparant en creativiteit is niet per definitie in één adem te noemen. Door nauwe samenwerking met de gemeente flinke slagen maken. We kunnen vierkante meters in natura testen.

Vanuit dit pilotjaar voeding geven aan Omgevingsvisie 2050?

We kunnen samen voeding geven aan Omgevingsvisie 2050.

We geven ruimte voor samenwerken, vertrouwen groeit met de tijd - zo wordt Vrije Ruimte vrije circulariteit. We zouden een geslaagde pilot laten voortbestaan, als een permanente pilot.

De governance vormgeven?

De stad herbergt veel kennis en ervaring, met deze mensen moet de samenwerking gezocht worden: co-creatie. Samen bouwen, creëren. Een ambassadeur - een miniburgemeester - moet de vertaalslag maken tussen de werelden. Iemand die beide talen spreekt.

3.2 Bijeenkomsten

In het tweede halfjaar van 2019 zijn we aanwezig geweest bij drie bijeenkomsten, die (mede-)georganiseerd waren door andere organisatieonderdelen van de gemeente Amsterdam. Tijdens het Open Huis van stadsdeel Oost (stadsdeelkantoor, 31 oktober 2019) en bij de Verenigde Straten van Amsterdam (het Hyperion College, 9 november 2019) stond de Vrije Ruimte-kraam op de informatiemarkt. Tijdens de conferentie De Stad van Morgen in de K-Buurt is op 6 december 2019 hebben we een sessie over Vrije Ruimte georganiseerd met vertegenwoordigers van de Culturele Stelling van Amsterdam en met initiatiefnemers uit Zuidoost.

Deze bijeenkomsten hadden tot doel om geïnteresseerden te introduceren met het onderwerp Vrije Ruimte en om het netwerk te vergroten en te versterken. Deze Amsterdammers zijn gevraagd om hun ideeën over Vrije Ruimte in hun stadsdeel weer te geven op de hieropvolgende kaarten. Deze input is ook gebruikt om de inventarisaties (hoofdstuk 1) aan te vullen. Zoals uit deze en gesprekken is gebleken, is de relatie met de buurt een belangrijk aandachtspunt voor (nieuwe) Vrije Ruimte.

Stadsdeelgesprek Oost

31 oktober in het stadsdeeltkantoor Oost

Resultaten op basis van 4 ingevulde vragenlijsten en gesprekken met bezoekers

Naisstraat en omgeving:
Fietsen en scooters
blokkeren de stoepen

Kramatplantsoen:
Te weinig aandacht

Brandweerkazerne Victor

Red Ramp, Amsterdamse Brug

de Amstel

Krugerplein:
Weinig groen

Flevopark

Science Park

Frankendael park

Legenda:

Wat ontbreekt er?

Waar komt u graag? Waarom?

Algemene toelichtingen:

Doordat scooters en fietsen de stoepen blokkeren zijn bewoners met rolators en scootmobiels gedwongen de (gevaarlijke) rijbaan op te gaan.
De bestaande vrije ruimte wordt gewaardeerd, maar wordt ook als slecht onderhouden beschouwd.

Verenigde Straten van Amsterdam

9 november in het Hyperion Lyceum

Resultaten op basis van 6 ingevulde vragenlijsten en gesprekken met bezoekers

Buurtboerderij Ons Genoegen

Sporenburg

Borneosteiger

Oosterlijke eilanden:
Weinig bomen

Kop van Oost

Joe's Garage

Vrankrijk

Vondelpark

MKZ

Legenda:

Wat ontbreekt er?

Waar komt u graag? Waarom?

Algemene toelichtingen:

Er is behoefte aan plekken waar men kan de "hippe stad" kan ontwijken en meer ruimte voor buurt initiatieven.
Er moet groen licht komen voor voedselvoorzieningen in de openbare ruimte.
Behoeftte aan een loket waar je makkelijk mee kan samenwerken om Vrije Ruimte te mogen ontwikkelen en bestemmen.
Behoeftte aan ruimte voor jongeren en ouderen die niet in een bejaardentehuis willen zitten.

Kansen voor Vrije Ruimte

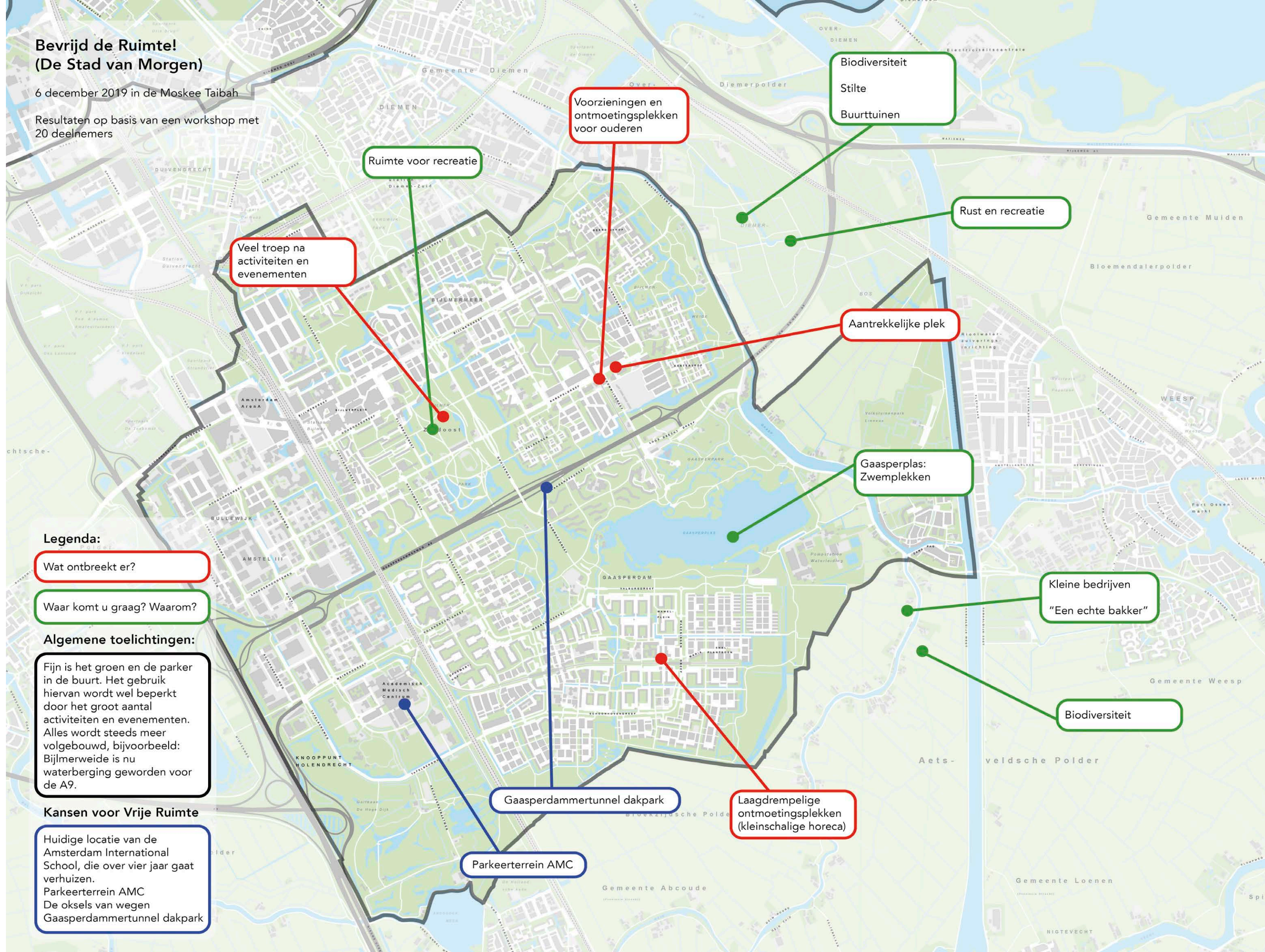
Plantsoenen en op de grasvelden tussen de bebouwing.

Amsterdam Zuidoost:
"Er is bijna geen Vrije Ruimte!"

Bevrijd de Ruimte! (De Stad van Morgen)

6 december 2019 in de Moskee Taibah

Resultaten op basis van een workshop met
20 deelnemers

3.3 Gesprekken met en visie van de Amsterdamse Vrijeruimtemakers

In 2019 en 2020 zijn diverse gesprekken gevoerd met (afgevaardigden) van de Amsterdamse Vrijeruimtemakers, bestaande uit 45 vertegenwoordigers van Amsterdamse alternatieve cultuur. In het kader van de uitwerking van de Bestuursopdracht Vrije Ruimte, heeft deze groep een visie ontwikkeld over de betekenis van Vrije Ruimte in Amsterdam en de rol en invulling van een nieuwe grote Vrije woon-werk gemeenschap. Onderstaand worden een aantal belangrijke punten uit deze visie samengevat.

De Amsterdamse Vrijeruimtemakers noemen zes voorwaarden die cruciaal zijn voor het (beleidsmatig) een kader scheppen voor vrije experimentele ruimte:

1. Lage kosten: Het non-commerciële en experimentele karakter kan alleen worden gewaarborgd wanneer de huurprijs (zeer) laag ligt en geen bepalende factor is in de bestaanszekerheid. In plaats van naar economische winst, moeten de meervoudige zachte waarden die gecreëerd worden centraal staan (vgl. WEconomy van Jan Jonker).
2. Onafhankelijk handelen: Vrije Ruimte moet onafhankelijk en autonoom ingevuld kunnen worden, zonder inmenging van de gemeente of andere instanties. Selectie, toetsing en evaluatie moet vanuit de gemeenschap worden vormgegeven.
3. Generatiebestendigheid: Om te garanderen dat het alternatief een vaste en geaccepteerde plek in de samenleving heeft, is het gewenst dat de gemeente zich langdurig inzet voor Vrije Ruimte. Dit kan bijvoorbeeld door een percentage van vrijkomend(e) gemeentelijk(e) kavels of vastgoed beschikbaar stellen. Zet in op meerdere plekken die gericht zijn op tijdelijk, én op plekken voor de langere termijn.
4. Regelluw: Het vrijwaren van beperkende regels is een grote katalysator voor innovatie en experiment. Het gaat hier om winst in tijd, geld, spontaniteit, creativiteit, ongedwongenheid en vrijheid. Dat gaat in ieder geval om:
 - a. Veel spontane initiatieven zijn in strijd met strikt opgedeelde bestemmingen. Gecombineerde bestemmingen (wonen/werken/overige) en extreme functiemenging zouden uitgangspunt moeten zijn bij Vrije Ruimte.
 - b. Gewenst is om af te kunnen wijken van het Bouwbesluit wanneer het gaat om 'lichte' woningen en opstallen (naar Belgisch voorbeeld) en om het bouwproces om te keren (eerst bouwen, daarna inspectie).
 - c. Om optimaal invulling te geven aan de publieksfunctie is een alternatief evenementenkader nodig – onder andere om de kleinschalige evenementen vaker vergunningsvrij te maken.
5. Communicatie en monitor: Voor een goede samenwerking tussen gemeente en collectieven is het goed om een 'voorpost' of 'tussenschakel' aan te stellen, in de vorm van een persoon, functie of externe partij die de actoren binnen de Vrije Ruimte ondersteunen in het navigeren en communiceren met de gemeente en die de regelvrijheid en autonomie waarborgt.
6. Een nieuw concept vraagt om vertrouwen en durf. Ecodorpen, tinyhouse

community's of voedselbossen kunnen overal in Nederland worden aangelegd. Om een vrije experimentele ruimte vol tot uiting te laten komen, is de culturele, technische en intellectuele input van de steden nodig, bij voorkeur Amsterdam omdat hier de grootste verdichting qua diversiteit, kennis en vrijdenkerij aanwezig is.

Daarnaast benadrukken de Amsterdamse Vrijruimtemakers het belang van een grote Vrije woon-werkgemeenschap in Amsterdam: "de ervaring heeft geleerd dat grote woon-werkgemeenschappen leiden tot een kruisbestuiving van talenten. Als gevolg hiervan ontstaat een katalyserend proces aangaande het vinden van inventieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken. Het is deze kleinschaligheid in de vorm van een minisamenleving gecombineerd met een sterke verdichting qua talenten en een relatieve mate van vrijheid waardoor ontwikkelingen in een veel sneller tempo plaatsvinden dan in de normale mondiale samenleving het geval is."

Aansluitend bij de behoeften van de huidige samenleving kan een nieuw, toegankelijk en inclusief concept worden ontwikkeld. De volgende ruimtelijke voorwaarden zijn hiervoor noodzakelijk:

- Wonen en werken op dezelfde plek is essentieel: dit leidt tot een sterke groepsdynamiek die resulteert in een kruisbestuiving van talent, kennis en vaardigheden.
- Een looptijd van minimaal 20 jaar, met optie tot koop. Eigenaarschap door het collectief heeft een sterke voorkeur, anders in langdurige erfpacht.
- Grootte van 5 hectare om ruimte te bieden aan minimaal 80 tot 160 personen. Een substantiële groep is van groot belang voor de diversiteit en inclusiviteit met betrekking tot mensen, gedachtengoed en maatschappelijke en culturele disciplines. Het vrijwaart de potentie om exposure te bewerkstelligen die het Amsterdamse overstijgt.
- Ligging in de nabijheid van de stad om binding te waarborgen en met een goede bereikbaarheid (openbaar vervoer. Tegelijkertijd een locatie waar weinig overlast veroorzaakt kan worden, ook gezien toekomstige ontwikkelingen.
- Bij voorkeur grenzend aan water zodat ook boten kunnen aansluiten. De interactie tussen land- en water(boten)cultuur geeft een extra dimensie aan de gezochte vernieuwing en kan mogelijk een rol spelen in de strijd tegen woningnood.

Conclusies

Uit de gesprekken en bijeenkomsten blijkt dat bewoners en andere betrokken Vrije Ruimte belangrijk vinden voor de stad. Zij benadrukken de maatschappelijke waarde die zulke plekken hebben. Er is behoefte aan blijvende (betaalbare) ruimte voor allerlei soorten initiatieven van bewoners en maatschappelijke organisaties. Een belangrijk aandachtspunt daarbij is de relatie met directe omgeving. Bij de invulling van Vrije Ruimte moet de behoefte vanuit de wijk en de buurtbewoners centraal staan.

Verder blijkt ook dat er draagvlak en draagkracht is voor een nieuwe experimentele woon-werkgemeenschap in Amsterdam. Vanuit de Amsterdamse Vrijeruimtemakers bestaat veel organisatiekracht. Bij een dergelijke gemeenschap zijn autonomie, multifunctionaliteit en diversiteit belangrijke waarden.

4

Onderzoek

Introductie

Vanuit de Bestuursopdracht Vrije Ruimte en Bureau Broedplaatsen is opdracht gegeven om drie onafhankelijke onderzoeken uit te voeren naar verschillende aspecten van Vrije Ruimte door de Hogeschool van Amsterdam, het in Berlijn gevestigde Nederlandse collectief Space of Urgency en de coöperatie voor kunst in de publieke ruimte TAAK.

De Hogeschool van Amsterdam heeft onderzocht welk beleid en instrumentarium andere Europese steden (in het specifiek de steden Gent, Londen en Berlijn) toepassen voor Vrije Ruimte. Daarnaast heeft het collectief Space of Urgency met bestaande en nieuwe Amsterdamse initiatieven een quickscan gemaakt van de behoefte aan en voorwaarden voor succesvolle Vrije Ruimte. Zij betrokken daarin hun ervaringen met Vrije Ruimte in enkele Duitse steden en in Wenen. Tot slot heeft coöperatie TAAK onderzoek gedaan naar de begripsvorming rondom Vrije Ruimte (en de rol van taal) en verbinding vanuit de rol van kunst in de publieke ruimte. Het resultaat hiervan is een essaybundel. De onderzoeksrapporten zijn beschikbaar via de websites van de partijen of via de website www.amsterdam.nl/vrijeruimte. Hieronder zijn de aanbevelingen en belangrijkste conclusies per onderzoek weergegeven.

4.1 Hogeschool van Amsterdam: “Regel die vrije ruimte! Lessen uit Gent, Londen en Berlijn.”

Het Centre of Expertise Urban Governance & Social Innovation van de Hogeschool van Amsterdam heeft een internationaal vergelijkende studie gedaan naar lessen die Amsterdam kan leren uit ervaringen in Gent, Berlijn en Londen. Deze steden hebben elk een verschillende aanpak en rol van de overheid in relatie tot bottom-up initiatieven, vrije ruimte en placemaking. Dit bepaalt hoe zij met vrije ruimte omgaan. Voor de gemeente Amsterdam is het daarom in de eerste plaats belangrijk zich af te vragen welke rol zij zelf hierin wil vervullen.

Op basis van de bevindingen in Gent, Londen en Berlijn stelt de HvA de volgende aanbevelingen voor aan de gemeente Amsterdam:

1. Denk eerst na en maak (eventueel per locatie) een keuze in welke rol gemeente Amsterdam wil nemen, alvorens instrumenten te kiezen

- Wat zijn de doelen en voor welke strategie wil Amsterdam gaan? Nauwe samenwerking of veel autonomie aan burgers? Wel of geen marktwerking? Korte of lange termijn?
- Op basis hiervan kan gekozen worden voor type instrumenten. Maak hierbij combinaties van verticale en horizontale instrumenten.
- Verticale instrumenten hebben als voordeel dat deze veel sturingsmogelijkheden bieden. Daarnaast zijn deze vaak algemeen geldend en hierdoor helder en ‘rechtvaardig’. Nadeel is dat ze weinig flexibel zijn en formeel/afstandelijk voor burgers.
- Horizontale instrumenten hebben als voordeel dat deze beter passen bij een overheid die samenwerkt met andere actoren. Instrumenten komen interactief tot stand en kunnen worden aangepast aan de lokale context. Nadeel is dat het kan leiden tot onduidelijkheid en ongelijke behandeling.

2. Zorg voor heldere, laagdrempelige informatie over procedures en mogelijkheden en ga actief in gesprek als je streeft naar diversiteit en inclusiviteit.

- Informatieve websites en handleidingen kunnen helpen om duidelijk te maken welke stappen moeten worden doorlopen en welke mogelijkheden er zijn om een initiatief te ontwikkelen. Zie website van Stad Gent en Freiraum fibel voor goede voorbeelden.
- Maak duidelijk waar initiatiefnemers terecht kunnen indien zij vragen hebben of hulp nodig hebben. Zorg voor een duidelijk en makkelijk aanspreekpunt in de buurt, zoals de wijkregisseurs en buurtwerkers in Gent. Bij meer formele, afstandelijke communicatie is het risico dat vooral usual suspects meedoen (zie Tempelhofer Feld).
- Open oproepen zijn een goede manier om iedereen de kans te geven om met plannen te komen voor beschikbare ruimte. Verspreid deze online en via lokale netwerken. Dit kan bijdragen aan een gemengde en buurtgerichte functie, zoals bij De Meubelfabriek in Gent.

3. Ondersteun en denk mee met initiatiefnemers over wettelijke kaders en planologische procedures, maar laat deze niet zo maar los.

- Met name voor tijdelijk gebruik vormen lange procedures een probleem. In Berlijn is de lokale Bauordnung versimpeld n.a.v. onderzoek naar overbodige en tegenstrijdige regelgeving, toetsingen en eisen voor vergunningen.
- Maar let op, wetten en procedures bestaan niet voor niets. Met name als het gaat om 'harde eisen' zoals rondom veiligheid en milieueffecten is het de vraag of een al te soepele houding wenselijk is.
- Voor zachte criteria zoals inclusiviteit en diversiteit kan zelfregulering en informeel toezicht goed werken. The Stanley People's Initiative en De Meubelfabriek bieden hiervoor goede voorbeelden. Voorkom uitgebreide criteria-lijsten en formele verantwoording op deze criteria. Hiermee sluit je minder professionele initiatieven uit.

4. Financiële ondersteuning kan met name in de beginfase van een initiatief helpen, maar wil je meer duurzame initiatieven dan is lange termijn toegang tot betaalbare ruimte en een eigen verdienmodel van belang.

- Financiële ondersteuning, bv. via subsidies, voorinvesteringen en lage huur-tarieven, vermindert de druk op initiatieven om een verdienmodel te ontwikkelen. Maar pas op, dit kan ook leiden tot afhankelijkheid.
- The Stanley People's initiative biedt inspiratie voor een meer ondernemend model, zonder dat commerciële activiteiten de overhand nemen.
- Ook de duur van contracten is van groot belang. Bij tijdelijke contracten zoals in Gent is onzeker of initiatieven na afloop elders een betaalbare plek kunnen vinden.
- Leasecontracten zoals in Londen of verkoop zoals in Berlijn zijn goede manieren om langdurig toegang tot betaalbare ruimte te bieden. Hierbij is minder financiële ondersteuning nodig, want meer ruimte om eigen investeringen terug te verdienen.

5. Benut en versterk het gebiedsgericht werken als schakel tussen initiatieven en de gemeentelijke organisatie.

- Vrije ruimte heeft betrekking op diverse beleidsthema's: cultuur, groen, vastgoed, sociale ontmoeting, etc. Het is daarom logisch om dit bij een organisatieonderdeel te beleggen dat deze verschillende domeinen kan verbinden, zoals de Dienst Beleidsparticipatie in Gent.
- In Amsterdam kan het gebiedsgericht werken hier een belangrijke rol vervullen. Echter op dit moment nog niet automatisch goed aangesloten bij centrale diensten. Hier zou dus nog een slag in moeten worden gemaakt. In Gent zijn de lijntjes korter (maar ook kleinere stad).
- Voordeel van gebiedsmakelaars en gebiedsmanagers is dat zij al een uitgebreid netwerk in de wijk hebben en gewend zijn om samen te werken met burgers, ondernemers en organisaties. Zij kunnen een belangrijke rol spelen bij de uitvoering van 'interactieve' beleidsinstrumenten.

6. Door te experimenteren met beleidsinstrumenten wordt duidelijk er wat werkt in welke situatie. Bouw hierbij ruimte in voor evaluatie en het vastleggen van lessen.

- Er zijn geen pasklare antwoorden voor welke instrumenten 'het beste' werken. Dit hangt af van veel verschillende factoren (o.a. context, locatie, capaciteiten betrokkenen) en ook van welke doelstellingen je ambieert.
- Experimenteren met procedures of instrumenten is mogelijk. Gent biedt een voorbeeld van een dergelijke experimentele benadering. Hier is ook een leernetwerk voor ambtenaren en burgers betrokken bij tijdelijk ruimtegebruik.
- Bij een experimentele benadering is het van belang om een leercultuur te creëren (Majoor et al., 2017). Zorg dat de resultaten met betrokkenen bewust worden geëvalueerd en dat lessen worden vastgelegd. Anders is het risico dat op organisatieniveau weinig wordt geleerd.
- Op basis van de lessen uit experimenten kan ook meer overkoepelend beleid worden geformuleerd. Behoud hierbij wel de flexibiliteit om tot context-specifieke aanpakken te komen.

4.2 Space of Urgency: “Quick scan van de behoefte en belemmeringen van de gebruikers van de ‘vrije ruimte’”

Het Amsterdams-Berlijnse collectief Space of Urgency heeft voor de gemeente Amsterdam een quick scan gemaakt van de behoefte en belemmeringen van de gebruikers van de ‘vrije ruimte’. Zij hebben eerder voor de gemeente Berlijn het Model-Space project ontwikkeld voor het beschermen, ontwikkelen en gebruiken van vrije ruimte in Berlijn.

De belangrijkste uitkomst in de quick scan is de voorwaarde om ‘zelf over een vrije ruimte te beschikken’. Gebruikers van ‘vrije ruimtes’ willen zelf en overwegend in collectief verband verantwoordelijkheid nemen voor de inrichting van hun omgeving, en zelf bepalen hoe zij in hun behoeften (wonen, werken en samenleven) voldoen. De gebruikers van ‘vrije ruimte’ voelen zich hierin vaak gewantrouwd en belemmerd door regels die van buitenaf worden opgelegd en weinig gewaardeerd. Er zijn verschillen in aard en duur en overeenkomsten in de mate van zelforganisatie en invloeden van buitenaf. Nagenoeg alle gebruikers zeggen moeite te hebben met de communicatie met de overheid, met name als het wet- en regelgeving betreft. De bestaande juridische en administratieve instrumenten voor het faciliteren en beheren van ‘vrije ruimte’ zijn niet voor iedereen duidelijk. Daar staat tegenover dat de overheid haar stedelijke planningsinstrumenten kan verruimen door evenredig in de stad ‘vrije ruimtes’ toe te staan die door bewoners en ondernemers in coöperatief verband zelf bestemd en ontwikkeld worden.

Uit de quick scan komen de volgende aanbevelingen voor de gemeente Amsterdam naar voren:

Een basis leggen voor samenwerking:

Aanbeveling 1: Erken de meerwaarde van ‘vrije ruimte’ en haar gebruikers

Leg de basis door als gemeente meer erkenning te geven voor;

- De toegevoegde waarde van ‘vrije ruimte’ en haar gebruikers voor de stad;
- Zelforganiserende structuren die uit de behoefte aan zelfbeschikking ontstaan.

Aanbeveling 2: Ontwikkel wederzijds begrip door de verkenning van behoeften en waarden

Waarden liggen voor gebruikers van ‘vrije ruimte’ aan de basis van organisatie- en beslissingsstructuren. De volgende stap is om wederzijds begrip te creëren en de verschillende structuren van gemeente en gebruikers samen te brengen. Hiervoor is dialoog nodig in de vorm van ;

- Ronde tafels tussen gemeente en gebruikers van ‘vrije ruimte’;
- Workshops waarin verschillende perspectieven belicht worden.

Ontwikkeling door prototyping:

Aanbeveling 3: Vertrouwen bouwen en kaders verkennen door pilots

Neem het advies over van zowel gebruikers van 'vrije ruimte' als ambtenaren voor een prototype fase met 'vrije ruimte' pilots en;

- Ontwikkel gezamenlijk kaders uitgaande van de pijlers ruimte/tijd, vertrouwen/verantwoordelijkheid en waarden/behoefte;
- Laat gebruikers zelf de pilot locaties aandragen;
- Ontwikkel afzonderlijke pilots voor de drie categorieën van 'vrije ruimte';
- Laat regelmatige evaluaties plaatsvinden binnen een coöperatieve structuur van gebruikers, gemeente en omgeving.

Aanbeveling 4: Een structuur die samenwerking tussen gebruikers en gemeente ondersteunt

Binnen gebruikers van 'vrije ruimte' in Amsterdam heerst vooral onvrede over de samenwerking met de gemeente. Ook internationaal is in elke case behoefte aan verbetering met oog op gelijkwaardige communicatie in samenwerkingsstructuren. De positieve uitzonderingen bieden de volgende praktische oplossingen:

- Maak de gebruikers van 'vrije ruimte' deel van de ontwikkeling van nieuw beleid;
- Evalueer gezamenlijk en beslis gezamenlijk;
- Ontwikkel hiervoor een participatieve structuur die de complexe behoeften vanuit politiek, juridisch, administratief en gebruikersperspectief ondersteunt;
- Een duurzame structuur is mogelijk via een coöperatief model met gelijkwaardig inbreng vanuit gebruikers, gemeente en derde partijen;
- Pilots worden geëvalueerd binnen de structuur, die op haar beurt advies en middelen biedt aan de pilots;
- De structuur staat aan de basis van de ontwikkeling van nieuw beleid.

Instrumentarium:

Aanbeveling 5: Instrumenten voor het faciliteren van fysieke 'vrije ruimte'

Aan de hand van de onderverdeling in de bestuursopdracht zijn de volgende juridische en administratieve instrumenten kansrijk voor het faciliteren van 'vrije ruimte'.

Openbare ruimte

- Verruim de kaders van de evenementenmelding volgens APV art. 2.41, waarbij onderscheid gemaakt kan worden tussen geografisch gebieden.

Gebiedsontwikkeling

- Wijs een niet-commercieel evenemententerrein aan volgens APV art. 2.42.
- Neem 'vrije ruimte' op in tenders voor tijdelijke gebruik, of verleen ontheffing voor 'vrije ruimte' via een tijdelijk bestemmingsplan.
- Neem onbestemde terreinen op volgens een globaal bestemmingsplan (wit-

- te vlekkenplan).
- Neem 'vrije ruimte' op in nota's van uitgangspunten voor gebiedsontwikkeling door projectontwikkelaars.

Gemeentelijk vastgoed

- Neem 'vrije ruimte' op in de gemeentelijke beleidsdoelen.

Particulier vastgoed

- Creëer mogelijkheden voor 'vrije ruimte' door het vastleggen in beleidsregels volgens artikel 7 van de leegstandsverordening.

4.3 TAAK: “Wat als we over vrije ruimte spreken?”

Vrije ruimte als begrip, eigenaarschap, inclusiviteit en het ervaren van publieke ruimte als vrije en onvrije ruimte staan centraal in het onderzoek dat coöperatie voor kunst in de publieke ruimte TAAK heeft uitgevoerd. Het resultaat is een essaybundel waar deze begrippen verder uitgewerkt worden en een voorstel voor een programma in het eerste jaar van het nieuwe beleid om tot een inclusieve benadering van vrije ruimte te komen.

Aanbevelingen

Bijna eensgezind stellen de respondenten vast dat de ‘vrije ruimte’, onder druk staat van de markt. Zonder een remmend, beschermend beleid verdwijnen de “restruimtes” onherroepelijk. Meer regulering is daarom noodzakelijk. Verschillende respondenten pleiten voor “regelluw” beleid voor de ‘vrije ruimte’, in reactie op de bestuurlijke reflex om ruimtes/plekken/leemtes te bedelven met bestemmingen, gebruiksprotocollen, vergunningsverplichtingen et cetera.

Aanwezig moet de overheid zijn naar de markt toe om de publiek ruimte te waarborgen en waar mogelijk nieuwe ruimtes te creëren. Anderzijds wordt van de overheid gevraagd dat het de beschermde restruimtes afdraagt aan de samenleving voor invulling van onderaf. Het beschermen en creëren van ‘vrije ruimte’ past bij deze rol van een aanwezige stedelijke overheid. Het is aan de gemeente om de Omgevingswet en andere wetgeving zo in te vullen dat initiatief van onderaf beter kan gedijen en zelfs de bestuurlijke bovenbouw kan binnendringen, terwijl tegelijk de kostbare publieke voorzieningen en hulpbronnen niet weggespoeld worden door de golfslag van privatisering, commercialisering en commodificatie. De markt vult het vacuüm dat is ontstaan door de terugtrekkende beweging van de overheid. Het door bezuinigingen gecreëerde gebrek aan presentatieruimtes in de Amsterdamse regio lijkt nu bijvoorbeeld te worden ingevuld door particuliere spelers die quasi-vrije kunstruimte koppelen aan commerciële gebiedsontwikkeling en toerisme. Bestuur en beleid worden niet vanzelf transparanter en toegankelijker. Dat moet worden afgedwongen. Als de instituties zelf niet democratischer worden, kan van hen niet verwacht worden dat ze democratische ‘vrije ruimte’ gaan genereren. Een beleid voor vrije ruimte zou moeten steunen op het vertrouwen dat burgers, onder wie kunstenaars, hun eigen werk en leven kunnen organiseren en dat ze zichzelf de wet kunnen stellen. Kortom, dat ze zelf vorm kunnen geven aan de samenleving en dus politiek bedrijven. Gemeenschappelijkheid, participatiestructuren – ze hebben doorlopend onderhoud nodig. Als het niet zo’n platgetreden zin geworden was, zou je met Lucebert willen zeggen dat alles van waarde weerloos is, en dus tact, bescherming en verzorging vereist.

Wat er ook uit dit onderzoek gaat voortkomen (aan programma’s, projecten en wellicht daadwerkelijk nieuwe vormen van publieke ruimte), wie er aan tafel zit en uitgenodigd wordt om deze toekomstige plannen vorm te geven is cruciaal. De mensen die in de periferie verkeren zijn zij die werkloos zijn, gepensioneerd, ongedocumenteerd, een fysieke of verstandelijke beperking hebben, zorg nodig hebben, dakloos zijn et cetera. Voor deze mensen is toegankelijke, veilige, gezonde publieke ruimte cruciaal en soms zelfs een zaak van leven of dood. Een project rondom publieke

ruimte zou anderen die niet spreken het woord moeten geven, hen die spreken maar waar niet naar geluisterd wordt een publiek bieden. Zolang wij top-down blijven invullen wat 'zij', de 'anderen', nodig hebben, blijven de machtsverhoudingen in stand.

Alleen als we werkelijk bereid zijn macht uit handen te geven kunnen er verschuivingen plaatsvinden en kunnen er nieuwe ruimtes ontstaan. De inzet zou altijd moeten zijn: zo inclusief mogelijk. Dat betekent dat hoe pluriformer de initiators, hoe pluriformer het publiek (of de participanten en gebruikers). Dit nieuwe beleid rondom 'vrije ruimte' zou bereid moeten zijn een initiatief te ondersteunen dat vertrekt vanuit radicaal andere waarden dan de waarden die vandaag de dag dominant zijn. De gemeente zou zo kleur kunnen bekennen en werkelijk de condities kunnen scheppen om een inclusievere vorm van 'vrije' ruimte mogelijk te maken.

Conclusies

De belangrijkste gedeelde conclusies uit de onderzoeken, die ook werden gepresenteerd in W139 aan wethouder Kunst en Cultuur Touria Meliani en daar werden bediscussieerd, zijn als volgt samen te vatten:

- Bepaal als gemeente waar en hoe je wil interveniëren in de ontwikkeling van de stad om vrije ruimte te beschermen en te maken. Bepaal daarna je rol als gemeente.
- Bouw aan een vorm van samenwerking tussen gemeente en initiatiefnemers op basis van vertrouwen en transparantie.
- Ontwikkel een instrumentarium dat past bij het vrij laten binnen minimale kaders
- Denk na over wie aan tafel zit, wie kan meedoen en geef aandacht aan potentiële initiatiefnemers die nu niet aan tafel zitten. Gebruik daarvoor in eerste instantie bestaande netwerken en sleutelfiguren.
- Ga gelijk aan de slag. Leer door pilotontwikkeling.
- Vergelijking met andere steden en internationale voorbeelden is nuttig. Werk daar mee samen en blijf monitoren en onderzoeken of je op de goede weg bent.

5

Expertteam Vrije Ruimte

Introductie

Door wethouders Touria Meliani en Marieke van Doorninck is een Expertteam Vrije Ruimte aangesteld. Dit team bestaat uit een diverse groep externen met ruime kennis en ervaring op het gebied van sociaal-maatschappelijke en culturele initiatieven in Amsterdam. Sinds het najaar van 2019 zijn zij betrokken bij de Bestuursopdracht Vrije Ruimte en hebben ons geadviseerd over de uitwerking daarvan.

Het Expertteam heeft zes leden: **Angelo Bromet** werkt als programmeur en talentontwikkelaar en is expert op het gebied van urban en jongerencultuur. Hij is actief bij Prospect Eleven, een plek om te pionieren, experimenteren en ondernemen in de creatieve en culturele sector. **Aukje Dekker** is kunstenaar en mede-oprichter van Sexyland in Noord. Hier wordt een podium geboden voor 'iedereen die iets te zeggen heeft in de stad'. **Renée Frissen** is oprichter en directeur van OpenEmbassy. OpenEmbassy zorgt ervoor dat nieuwkomers waardig, vlot en zinnig hun weg in Nederland kunnen vinden. **Massih Hutak** is muzikant en schrijver, onder meer als columnist van Het Parool. Hij ageert tegen de gentrificatie van Noord in zijn columns maar ook door middel van kunstinterventies. **Abdelhamid Idrissi** is oprichter van het project Studiezalen, waar hij mee is gestart in Nieuw-West. Dit project is gericht op kinderen en gezinnen in kwetsbare wijken. Abdelhamid is uitgeroepen tot Amsterdammer van het Jaar 2018. Tot slot, **Bart Stuart** is beeldend kunstenaar, actief op NDSM en in de Van der Pekbuurt. Hij is actief als (buurt)activist en op het gebied van stedenbouw. Verder is voor het Expertteam ook een externe secretaris aangesteld, **Anne Luijten** vanuit Studio RO, voor onder meer de verslaglegging.

Het Expertteam Vrije Ruimte is bijeengekomen tijdens vier sessies: op 2 oktober, 13 november en 11 december 2019 en op 11 februari 2020. Zij hebben ons geadviseerd over onder meer de begripsbepaling rondom Vrije Ruimte, het participatietraject en het instrumentarium. Terugkerende thema's tijdens deze bijeenkomsten waren onder meer inclusiviteit en ondersteuning van initiatiefnemers, beperkende regelgeving en de gemeente als lerende organisatie. In juni 2020 heeft het Expertteam Vrije Ruimte hun schriftelijk eindadvies opgeleverd. Dit advies is op de volgende pagina's weergegeven.

5.1 Advies: "Amsterdam als een landschap van Vrije Ruimtes"

EXPERT TEAM

VRIJE RUIMTE

Amsterdam als een landschap van vrije ruimtes.
Advies Expertteam 'Vrije ruimte', 21/06/2020

Het expertteam staat een expeditie-jaar voor als een werkelijk ruimtelijk experiment in de stad: *Ruimte UIT de markt te halen.*

Ruimte is een schaars goed in Nederland, en zeker in Amsterdam. Als schaars goed is de ruimte in toenemende mate overgeleverd aan de markt, waar de waarde van ruimte wordt uitgedrukt in geld. De hoogste bidder met het meeste geld wint. Dat baart ons zorgen, omdat wij andere waarden aan deze ruimte toekennen: saamhorigheid, inclusiviteit, sociale cohesie, gezamenlijk belang.

Wij, dat zijn de leden van het expert team Vrije Ruimte. Ons is gevraagd om de wethouders Meliani en Van Doorninck te adviseren in hun streven beleid te ontwikkelen voor Vrije Ruimte. Dit streven vinden we een groot goed. Ons advies vertrekt vanuit het uitgangspunt van **toegang**. Onze grootste zorg is dat ruimte in Amsterdam niet toegankelijk genoeg is. Publieke ruimtes zijn in toenemende mate gereguleerd en gecontroleerd. Vrije ruimtes, zoals culturele instellingen, creatieve centra, buurthuizen, parken en pleinen of maatschappelijke grond, worden in toenemende mate op zo'n manier beheerd en geëxploiteerd dat het toegankelijk of aantrekkelijk is voor een specifiek en of select publiek. Ons advies is ervoor te zorgen dat meer vrije ruimtes breed toegankelijk zijn. Dat wil niet zeggen dat alle ruimtes voor iedereen toegankelijk hoeven te zijn. Wel dat alle vrije ruimtes gezamenlijk een inclusieve praktijk vertegenwoordigen.

Wij zijn daarom voor een programma dat tegencultuur en inclusieve plekken voor onbekende, onbeminde, of nog niet succesvolle initiatieven of individuen **stimuleert**. Ruimte zonder script, programma en voorgeschreven regels of doelen. Een vrije ruimte die zich actief onttrekt aan het kapitalistische realisme en daardoor meer onderdeel is van de stad. Van de leefwereld van alle burgers, niet slechts van haar consumenten.

Een ruimte als democratische ruimte met een menselijke maat die sterk verbonden is en onlosmakelijk onderdeel van het sociale weefsel in de bestaande stad.

Tenslotte stellen we ons voor dat het openstellen van zulke open, inclusieve ruimtes, een proces is dat wij als burgers samen met de faciliterende gemeente moeten ontdekken en ontwikkelen. De burger is inhoudelijk aan zet, de gemeente stelt een democratisch inclusief kader, en maakt het mogelijk de ruimte te ontginnen, beheren, exploiteren.

Die samenwerking is niet vanzelfsprekend, en dus adviseren wij als expert-team dat we die samenwerking tussen burger en gemeente vormgeven als een **lerende omgeving**. Een proces waarin we door te doen leren wat nodig is om vrije ruimte te organiseren en garanderen. Een proces waarvan we nu de kaders scheppen, maar waarvan we de exacte inhoud al doende zullen blootleggen.

Kortom:

- de belangrijkste waarden om het uitvoerende kader voor Vrije Ruimtes te bepalen zijn inclusiviteit en experiment.

- Die waarden krijgen betekenis door burgers (en niet de gemeente) die de Vrije Ruimtes gaan inkleuren.
- Dit kunnen we het beste organiseren wanneer we het ontwikkelen en uitvoeren van beleid voor Vrije Ruimtes beschouwen als een lerende omgeving.

Over de leerlijn **permanente grote woon/werk gemeenschap**, willen we specifiek nog iets als zorg meegeven. Wij als expertteam kijken uit naar de realisatie van deze grotere vrijplaats. We vinden het cruciaal dat deze doorgang kan vinden en stimuleren de gemeente om met nieuw elan te experimenteren en te werken aan een continuering van deze praktijk. Als grote vrijplaats bijzonder, omdat het gaat een grotere woon- en werkcommunity met een permanente status. Een gemengde woon- werkplek met dezelfde waarden als in de rest van ons advies, Inclusiviteit, Niet mainstream, Groen en circulariteit, met als focus een waardevolle aanvulling te kunnen zijn op de bestaande tegen-culturele plekken. Deze leerlijn is uiterst relevant voor de stad door de schaal en het gemengde karakter, zowel in functie/ gebruik als in programma. Op dit moment wordt de haalbaarheid onderzocht. We begrijpen dat het vinden van een geschikt stuk grond en alle procedures tijd kost. Maar willen ervoor waken dat dit niet op de lange baan wordt geschoven.

Advies: Draai het vraagstuk om, niet de haalbaarheid onderzoeken met focus op de grond, maar actief in gesprek zijn/ blijven met community/ doelgroep- morgen mee beginnen!

Dit brengt ons tot de volgende concrete adviezen:

1. **Haal Vrije Ruimte uit de neoliberale kapitalistische markt.** Biedt de grond gratis of zo goedkoop mogelijk aan. De hoogste bidder is niet diegene met het meeste geld, maar diegene met het beste plan als aanvulling op bestaand aanbod van huidige Vrije Ruimtes. Dit proces kan schuren en zoek daarbij naar scherpe contrasten!

De huidige stad wordt gekoloniseerd door commercie vanuit een neoliberale overtuiging. Wij zijn actief opzoek naar andere mens- en wereldbeelden, om een sociale, politieke en speelse stads cultuur mee vorm te geven. We zijn niet tegen commercie an sich. We zijn wel tegen een dominante commerciële en kapitalistische praktijk op het gebied van invullen van Amsterdamse ruimte. De Vrije Ruimtes onttrekken zich aan die dominantie, en dat kan alleen als ze hiertoe vrijgespeeld worden. De gemeente is eigenaar van de grond en kan de Vrije Ruimtes beschikbaar stellen aan de hoogste bidder. Voor een goede balans in de stad en t.o.v. de andere leerlijnen.

2. **Maakt het mogelijk voor alle Amsterdammers om de Vrije Ruimte vorm te geven, programmeren, exploiteren.** Ook als ze daar zelf nog niet de middelen of expertise voor hebben. Faciliteer dit als gemeente: biedt middelen, scholing, netwerk, expertise. Niet vanuit een inhoudelijke overtuiging over wat een goede ondernemer is, wel vanuit een programma dat vertrekt vanuit de wens en kans van de burger zelf over wat er nodig is.
3. **Geef burgers die nu minder toegang hebben tot Vrije Ruimte voorrang bij selectie van de pilots.** Omdat wij in de drie bijeenkomsten als expert team concludeerden dat het geheel aan Vrije Ruimtes nu nog niet inclusief is, adviseert het expert team Vrije Ruimte om de nieuwe locaties die in 2020/ 2021 van start moeten gaan ten dienst te laten staan van die overkoepelende inclusiviteit. Dit betekent dat specifiek gekeken moet worden naar initiatiefnemers die aanvullend zijn op het huidige landschap van initiatiefnemers. Dat aanvullende aspect gaat

zowel over de initiatiefnemers zelf (Hoe ziet het team eruit? Welke achtergronden hebben mensen?) als over het publiek voor wie de Vrije Ruimte toegankelijk wordt gemaakt. Een inhoudelijke focus die wij alvast willen meegeven is dat het moet worden aangemoedigd dat initiatiefnemers bestaan uit, of vertrekken vanuit, of samenwerken met Amsterdammers in meer kwetsbare posities. Mensen die zelf niet per definitie kwetsbaar zijn, maar door de huidige ontwikkelingen in de stad in kwetsbare posities terecht komen. Goede voorbeelden hiervan zijn Amsterdammers die op afstand staan omdat ze door gentrificatie in hun leefomstandigheden worden bedreigd, Amsterdammers uit sociaal economisch kwetsbare wijken of Amsterdammers met een vluchtachtergrond. Dit betekent dat wij ons ten minste twee type initiatiefnemers voor pilots kunnen voorstellen:

- a. Nieuwe initiatiefnemers die het huidige landschap van initiatiefnemers diverser maken.
 - b. Bestaande initiatiefnemers die het huidige landschap van initiatiefnemers diverser maken, maar wiens bestaanszekerheid als initiatiefnemer onder druk staat. Kortom: initiatiefnemers die dreigen te verdwijnen uit het landschap.
4. **Experimenteer je suf.** Zet IN op experiment. Omarm de uitzondering, wees niet bevreesd voor het onbekende, ga de (nieuwe) relatie aan met bestaande complexe initiatieven. Laat de verschillende nieuwe vrije ruimte locaties ook echt experimenten zijn waarin je binnen verschillende domeinen de uitzondering stimuleert om vanuit die praktijk verder te leren/ doordenken en handelen.
 5. **Ga voor extreme functiemenging.** Zet in op a-symmetrisch gebruik. Verwelkom contrast- Aambeeld en strandstoel/ Dag en nacht/ voor jong door oud/ herrie en klassieke muziek. Hobo en scooters maar ook cello's en cappuccino (of cello's en wiet).
 6. **Kies voor minimale regelgeving (Slechts wat strikt noodzakelijk is*)**
 7. **Maak de expeditie Vrije Ruimte tot een lerende omgeving.** Maak geen blauwdruk voor pilots of beleid. Ontwikkel een aanpak die lerend is, en leer als gemeente samen met je burgers. Dit leren gaat over de vraag welk beleid nodig is om Vrije Ruimtes te faciliteren als gemeente, en welk beleid in de weg zit en dus moet worden aangepast. Hoe kan je dit doen?
 - a. **Een plek waar burgers en initiatiefnemers onlogische regels kunnen melden: een bureaucratiepoli.**
 - b. **Actieonderzoek.** De gemeente richt een team van actieonderzoekers (intern of extern) in, die de werkzame bestanddelen van de pilots in kaart brengen. Niet zozeer ter evaluatie van de pilots op het behalen van doelen, maar wel om al doende de pilots sterker te kunnen maken (de geleerde lessen worden direct gedeeld met de pilots). En voor de gemeente om al doende te leren wat nodig is voor een sterk, inclusief landschap van Vrije Ruimtes. Hoe kunnen we in samenspraak met de initiatiefnemers de vrije ruimtes onderhouden in een langere looptijd?
 - c. **De gemeente organiseert een lerende gemeenschap voor zichzelf.** Een serie van bijeenkomsten, waarin een diverse groep van ambtenaren, aangevuld met bijvoorbeeld Vrije Ruimte initiatiefnemers en bezoekers, al doende leert van de pilotlocaties. De bureaucratiepoli, actieve coaching van de

initiatiefnemers, en actieonderzoek naar de ontwikkeling van de pilotlocties, vormen input voor de gemeente om van te leren.

* strikt noodzakelijk om het mogelijk te maken voor de Nederlandse wet.

Het expertteam 'Vrije ruimte' is in het najaar van 2019 door het bestuur gevraagd om te adviseren op nieuw te ontwikkelen beleid. Zij kwamen afgelopen periode drie keer bij elkaar en raakte met elkaar en met de gemeente -ambtelijke werkgroep Vrije ruimte- in gesprek over condities en voorwaardes voor vrije ruimte. Daaruit volgt dit advies. Het expertteam bestaat uit: Abdelhamid Idrissi, Renée Frissen, Aukje Dekker, Bart Stuart, Angelo Bromet, Massih Hutak.

EXPERT TEAM

VRIJE RUIMTE

Bijlage 1. **NOOIT MEER MAAIEN:** *vrije Ruimte voor de natuur in de stad.*

Laat ook de bomen, de struiken en het gras vrij zijn.

In de 17e eeuw was het slijk om je gazonnetje en je struikjes aan kant te hebben zodat een ieder kon zien hoe ongelofelijk veel tijd je over had om te verspillen. Nog steeds houdt Nederland zich trouw aan deze vrijetijdsbesteding als ware het een levensbehoefte, de menselijke hand is overal terug te vinden in de stedelijke natuur.

Maar wat gebeurt er als er op ... plekken in de stad níet gemaaid, gerokt, geklepelt en getrimd wordt?

Geef de bewoners zelf het recht te beslissen of zij de mens of de natuur het werk willen laten doen. Nooit meer maaien. Het stempel voor vrije natuur op vrije plekken.

Culturele diversiteit en biodiversiteit zijn met elkaar verbonden. Terwijl we wereldwijd miljoenen soorten verliezen, verliezen we ook tienduizenden talen en dialecten. Cultuur en natuur worden steeds eenvormiger. Beiden hebben baat bij iets dat steeds schaarser wordt in leven: rommeligheid.

De Britse filosoof George Monbiot riep op tot verwildering, van ons landschap, maar ook van onszelf. Ongepland, Ongereguleerd, vrij van het absurde idee dat leven en cultuur te managen valt. Wij zijn die plofkippen, wij zijn dat raaigras.

Als we culturele vrijplaatsen gaan bouwen, laat dat dan ook vrijplaatsen zijn voor de rest van het leven. Gewoon door een stap terug te doen, en het leven en de natuur zijn beloop te laten. **Nooit meer maaien.**

Bart Stuart - Activist politiek en stedenbouw

Massih Hutak - Schrijver en rapper

Angelo Bromet - Talentontwikkelaar

Aukje Dekker - Mede-oprichter Sexyland

Abdelhamid Idrissi - Oprichter Studiezalen

Renée Frissen - Oprichter OpenEmbassy

6

Conclusies

Uit deze verkenning is een schat aan informatie en adviezen gekomen. Opvallend is dat uit de onderzoeken, het advies van het expertteam, de evaluaties en de vele gesprekken met betrokkenen steeds vergelijkbare aandachtspunten en voorwaarden voor succes van Vrije Ruimte aan de orde kwamen. Onderstaand hebben we de belangrijkste thema's en conclusies samengevat.

Vertrouwen en samenwerking

Veel gebruikers van Vrije Ruimte benadrukken dat zij het idee hebben niet voldoende gewaardeerd te worden door de gemeente – terwijl zij veel tijd en soms ook geld besteden. Zij zoeken erkenning voor de maatschappelijke waarde die zij creëren met hun initiatieven. In het verlengde daarvan willen zij ook meer vertrouwen krijgen van de overheid. Voor veel gebruikers zijn autonomie en onafhankelijkheid essentieel. Dit staat op gespannen voet met het vooraf en van bovenaf willen reguleren van initiatieven door de gemeente.

Gebruikers van Vrije Ruimte hebben behoefte aan meer betrokkenheid bij het beleid en de activiteiten van de gemeente. Er is dan ook behoefte aan andere manieren van samenwerken: meer horizontaal, met gelijkwaardige inbreng van verschillende partners. Het proces staat centraal. Daarbij is het belangrijk dat de rolverdeling tussen betrokkenen helder is.

Tijdelijkheid en permanentie

Tijdelijke locaties bieden kansen en kunnen veel energie losmaken. Tegelijkertijd hebben gebruikers ook behoefte aan locaties die voor langere tijd gebruikt kunnen worden. De ontwikkeling van Vrije Ruimte kost nu eenmaal tijd, en vraagt om investeringen van initiatiefnemers, zowel voor wat betreft tijd en arbeid als financiële investeringen. Ook voor de organisatiekracht van een initiatief en om zowel vrij als open en dynamisch te blijven, is het belangrijk dat er voldoende tijd is om een goede mix van ervaren en nieuwe gebruikers te kunnen blijven ontwikkelen. Dit geldt ook voor de ontwikkeling van de stad als geheel.

Betaalbaarheid

De betaalbaarheid van ruimte is essentieel: gebruikers benadrukken dat alleen met betaalbare huren het maatschappelijke en niet-commerciële karakter van initiatieven gewaarborgd kan worden. Veel succesvolle Vrije Ruimte-initiatieven zijn dan ook ontstaan uit situaties waarin de grond- en huurprijzen laag waren of uit autonome situaties van collectief beheer en/of eigendom.

Regelgeving en handhaving

Veel initiatieven hebben te maken met (gemeentelijke) regelgeving die zij als belemmerend ervaren. Veel genoemde voorbeelden zijn de beperkingen rondom ondersteunende horeca (wat betreft reclame, alcohol schenken en openingstijden) en rondom het organiseren van (kleinschalige) evenementen.

Wat dit soms extra ingewikkeld maakt is dat de procedures om iets voor elkaar te krijgen vaak lang duren. Het is vaak lastig om de juiste persoon bij de gemeente te vinden, met name wanneer het gaat om stedelijk niveau. Er wordt regelmatig ge-

noemd dat een centraal aanspreekpunt gewenst zou zijn.

Inclusiviteit en verbinding met de buurt

Vele betrokkenen wijzen erop dat de door de gemeente gefaciliteerde ruimte voor maatschappelijke initiatieven vaak vooral gebruikt wordt door de gevestigde orde, oftewel de usual suspects. Dat zijn vaak sociale ondernemers of professionele tussenorganisaties die goed weten hoe de procedures werken en hoe zij een idee goed kunnen presenteren.

Zij geven aan dat Vrije Ruimte beschikbaar en toegankelijk moet zijn voor een bredere groep Amsterdammers. Hiervoor is de verbinding met de buurt belangrijk. Verspreiding kan gaan via lokale netwerken in plaats van (alleen) via de meer formele manieren.

Meetbaarheid

De evaluatie van (nieuwe) Vrije Ruimte is belangrijk, maar het is lastig om het succes meetbaar te maken. Vrije Ruimte heeft niet per se een duidelijk meetbare output. Bij Vrije Ruimte gaat het per definitie om het experiment en kunnen 'mislukkingen' ook waardevol zijn. Het gaat kortom meer om de ervaringen en het proces.

Aan de slag

In plaats van een uitgebreid beleidstraject te doorlopen kan beter snel gestart worden met het beschermen en beschikbaar maken van Vrije Ruimte. Leer daarvan en pas zo nodig de inzet aan.

Bijlagen

Bijlage A - Toelichting bij de inventarisatie en evaluatie

Inventarisatie

Voor de inventarisatie van bestaande ruimte voor initiatief van burgers en maatschappelijke organisaties (hoofdstuk 1) is informatie verzameld via organisatieonderdelen van de gemeente Amsterdam, via partners en bewoners, door deskresearch en door veldonderzoek. Onderstaand is dit per categorie verder gespecificeerd. Zoals eerder aangegeven is deze inventarisatie een momentopname: het grootste deel van de data is verzameld in september 2019.

Cultuur

Deze inventarisatie en kaart bestaat uit vrijplaatsen, broedplaatsen en initiatieven geïnventariseerd door de Culturele Stelling van Amsterdam. Een onderscheid is gemaakt tussen plekken gesubsidieerd door Bureau Broedplaatsen en plekken die dat niet zijn.

Bronnen:

- <https://culturelestelling.amsterdam/>
- <https://www.amsterdam.nl/kunst-cultuur/ateliers/broedplaatsen/>
- <https://www.amsterdam.nl/kunst-cultuur/ateliers/broedplaatsen/al-vrijplaatsen/>

Groen

Deze inventarisatie en kaart is grotendeels gebaseerd op de gemeentelijke Stadslandbouw-kaart. De kaart bevat geen wormenhotels of volkstuinen, maar om kleine groenstukjes in de stad die publiekelijk toegankelijk zijn. Zowel de gerealiseerde als de tuintjes in uitvoering staan op de kaart. De categorieën in de kaart zijn als volgt: moestuin, schooltuin, kruidentuin, kinderboerderij, stadsboerderij, voedselcoöperatie, vertical farming en voedselbos.

Bronnen:

- <https://maps.amsterdam.nl/stadslandbouw/?LANG=nl>
- <https://data.amsterdam.nl/datasets/r2ChCP5QhXdIKQ/>

Buurt

Informatie van de basisvoorzieningen in Amsterdam is afkomstig van de afdeling Maatschappelijke Voorzieningen. Daarnaast wordt gerefereerd aan informatie van de GGD en de MAEX: dit betreft initiatieven die niet altijd gekoppeld zijn aan een locatie. Deze zijn dus niet op de kaart opgenomen.

Bronnen:

- <https://public.tableau.com/profile/team.mv#!/>
- <https://www.socialekaart.amsterdam.nl/search/trefwoord/buurtcentra/18?t=1>
- <https://maex.nl/amsterdam/>

Ademruimte:

De ademruimte van de stad is inzichtelijk gemaakt door verschillende plekken in de openbare ruimte en in het groen weer te geven. Daarbij is speciale aandacht besteed aan het in kaart brengen van reflectieplekken aan het water en van ontmoetingsplekken van jongeren en andere Amsterdammers

- Reflectieplekken aan het water: Hiervoor zijn de openbare bankjes aan belangrijke wateren (grachten, plassen, etc.) in Amsterdam in kaart gebracht. Dit is geteld tijdens veldwerk. Om de bankjes kunnen cirkels getrokken worden met een diameter van 500, 200, 100, etc. Zo kan ingeschat worden om de hoeveel meter een bankje staat in Amsterdam.
- Ontmoetingsplekken: Via een enquête is gevraagd op welke plekken Amsterdammers elkaar graag ontmoeten of rondhangen. Deze enquête is verspreid op Facebook, LinkedIn en onder ambtenaren van de gemeente Amsterdam. In aanvulling daarop is gekeken naar reviews van plekken op Google Maps en naar verschillende online fora. Er zijn ongeveer 70 antwoorden verkregen, voor een groot deel van jongeren.

Evaluatie

Voor de evaluaties (hoofdstuk 2) zijn semi-gestructureerde interviews afgenomen met vertegenwoordigers van de geselecteerde initiatieven. Deze interviews zijn deels afgenomen door de Projectgroep Vrije Ruimte, en deels door de onderzoekers van Space of Urgency in het kader van het behoeftenonderzoek Vrije Ruimte. De gesprekken hebben plaatsgevonden tussen oktober 2019 en februari 2020.

Vanuit de Projectgroep Vrije Ruimte zijn interviews afgenomen met de volgende partijen: Ru Paré, Nieuw en Meer, X-Helling NDSM, broedplaats LELY, NoordOogst en Buurtkamer Westside. Daarnaast hebben ook meer informele gesprekken plaatsgevonden met Heesterveld Creative Community, Bajesdorp en de Vliegtuin. Vanuit Space of Urgency zijn interviews afgenomen met vertegenwoordigers van Bajesdorp, de Vliegtuin en Heesterveld Creative Community.

Ru Paré	Hans Krikke
Nieuw en Meer	Thomas Wildner (en Semna van Ooy)
X-Helling NDSM	Bart Stuart
Broedplaats LELY	Hilde van Wijk (Urban Resort), Claire van der Mee en Julia Sokolnica (bewoners)
NoordOogst	Ron van Echtold en Marijke Droog
Buurtkamer Westside	Oznur Acar
Heesterveld Creative Community	Ben Minnema
Bajesdorp	Femke Ravensbergen
De Vliegtuin	Jim de Ruiter

